

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Dita Kubalčíková

**Pojem a právní důsledky překročení mezí
nutné obrany a krajní nouze**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Rudolf Vokoun, CSc.

Katedra: Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 2. 6. 2024

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 129 051 znaků včetně mezer.

Dita Kubalčíková

V Praze dne 2. 6. 2024

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu práce JUDr. Rudolfu Vokounovi, CSc. za vedení mé diplomové práce, jeho cenné rady a připomínky.

Dále bych ráda poděkovala své rodině a především svému partnerovi, který při mně při psaní diplomové práce a skládání státních závěrečných zkoušek vždy stál a byl pro mě velkou oporou.

Obsah

Úvod	6
1 Okolnosti vylučující protiprávnost.....	8
1.1 Pojem trestného činu a vymezení jeho znaků.....	8
1.1.1 K pojmu protiprávnost.....	10
1.2 Obecná charakteristika okolností vylučujících protiprávnost.....	11
1.3 Odlišení okolností vylučujících protiprávnost od jiných trestněprávních institutů	14
1.3.1 Zánik trestnosti.....	14
1.3.2 Zánik trestu.....	14
2 Pojem krajní nouze a překročení jejích mezí.....	15
2.1 Pojem a obecná charakteristika.....	15
2.2 Jednotlivé podmínky krajní nouze.....	15
2.2.1 Nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému trestním zákonem.....	16
2.2.2 Podmínka subsidiarity.....	17
2.2.3 Podmínka proporcionality.....	18
2.2.4 Neexistence zvláštní povinnosti nebezpečí snášet.....	20
2.3 Překročení mezí krajní nouze.....	21
2.3.1 Exces extenzivní.....	22
2.3.2 Exces intenzivní.....	23
2.3.3 Porušení podmínky subsidiarity.....	23
2.3.4 Porušení zvláštní povinnosti nebezpečí snášet.....	24
2.4 Putativní krajní nouze a její následky.....	25
2.5 Negativní skutkový omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost.....	26
3 Pojem nutné obrany a překročení jejích mezí.....	29
3.1 Pojem a obecná charakteristika.....	29
3.2 Jednotlivé podmínky nutné obrany.....	31
3.2.1 Přímou hrozící nebo trvající útoku.....	31

3.2.2	Zájem chráněný trestním zákonem.....	35
3.2.3	Zcela zjevná nepřiměřenost obrany.....	35
3.3	Překročení mezi krajní nouze.....	38
3.3.1	Exces extenzivní.....	39
3.3.2	Exces intenzivní.....	40
3.4	Putativní nutná obrana a její následky.....	41
3.5	Negativní skutkový omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost.....	42
4	Právní důsledky překročení mezi nutné obrany a krajní nouze.....	43
4.1	Obecně k právním důsledkům překročení mezi krajní nouze a nutné obrany, právní kvalifikace tohoto jednání.....	43
4.1.1	Obecně polehčující okolnosti při ukládání trestu.....	46
4.1.2	Mimořádné snížení trestu odnětí svobody.....	47
4.1.3	Upuštění od potrestání.....	48
4.1.4	Privilegované skutkové podstaty.....	49
5	Zhodnocení právní úpravy a úvahy <i>de lege ferenda</i>.....	51
	Závěr	56
	Seznam použitých zkratk	58
	Seznam použitých zdrojů	59
	Abstrakt	64
	Klíčová slova	64
	Abstract	65
	Key words	65

Úvod

Primárním subjektem, který je povinen chránit zájmy jednotlivců i společnosti, je stát. Státní orgány disponující monopolem státního donucení však nejsou všudypřítomné a je tak nutné legitimovat jednání jednotlivců, kteří se k obraně svých zájmů uchýlí sami. Za tímto účelem je vhodné stanovit limity, ve kterých budou jednotlivci bránit své hodnoty, neboť nástroje a intenzita svépomoci nemohou být bezbřehé. Různorodým druhům nebezpečí se mohou subjekty bránit za podmínek krajní nouze a nutné obrany, jež představují tradiční instituty řadící se do systému trestního práva, vycházející ze samotných přirozených práv člověka na ochranu svých zájmů.

Podmínky a limity jsou však v zákonné úpravě zakotveny příliš obecně a nechávají tak široký prostor pro výklad a možnosti interpretace soudů a odborné veřejnosti. Smyslem obecného vymezení podmínek krajní nouze a nutné obrany je, aby právo mohlo flexibilně reagovat na různorodé situace, jelikož ani právo není nástrojem všemohoucím, který je s to reflektovat a pokrýt veškeré události běžného života. Na druhou stranu se normy obecnějšího charakteru vyznačují nepřilíš vysokou mírou právní jistoty. Mezi adresáty práva tyto nejasnosti mnohdy vyvolávají řadu pochybností a problémů, které mohou snadno vést k překročení těchto limitů, což má zpravidla závažné trestněprávní důsledky. Aplikace takto obecně formulovaných institutů ze strany orgánů činných v trestním řízení vyžaduje při vstupu na dosud neprobádané území, kde se operuje mezi beztrestností a trestností, určitou míru odvahy, což se odráží na jejich menším výskytu v trestněprávní praxi, resp. v kriminálních statistikách i v judikatuře.

¹ Tyto důvody mě tak vedly k tématu, který je stále více probíraným napříč odbornou i laickou veřejností a rozhodla jsem se tak pro téma diplomové práce týkající se překročení právních mezí nutné obrany a krajní nouze a jejich důsledků.

Jeden z hlavních cílů této práce je pojednat o těchto zásadních trestněprávních institutech v jejich komplexnosti poskytnutím uceleného souboru informací a poznatků o překročení jejich mezí a následcích z toho plynoucích. Neméně důležitým záměrem této práce je provést analýzu současné právní úpravy ve vztahu k zakotvení podmínek krajní nouze a nutné obrany a ve vztahu k překročení jejich mezí, identifikovat a vyhodnotit její nedostatky a navrhnout možná řešení.

---

¹ GŘIVNA, Tomáš (ed.) *Poceta Pavlu Šámalovi k 65. narozeninám. Čtvrtstoletí hledání spravedlnosti na Nejvyšším soudu ČR. I. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2018, ISBN 978-80-7400-709-5, str. 142.

Text práce je za tímto účelem členěn do pěti samostatných kapitol. První kapitola je soustředěna na obecné vymezení zastřešujícího institutu okolností vylučujících protiprávnost a jeho postavení v současném systému trestního práva. Následující dvě kapitoly, které svým pořadím kopírují systematiku zákona, se zaměřují na souhrnné pojednání o krajní nouzi a nutné obraně v rámci aktuálně platné a účinné právní úpravy a jejich zařazení do systematiky okolností vylučujících protiprávnost. Tyto kapitoly jsou zaměřeny zejména na podrobný rozbor podmínek těchto institutů, jelikož tento považuji za stěžejní ve vztahu k vymezení překročení jejich mezí. Kapitola čtvrtá, jež je svým obsahem samotným jádrem této práce, je zaměřena na následky překročení mezí a podmínek krajní nouze a nutné obrany, přičemž v jednotlivých podkapitolách jsou vymezeny jednotlivé možné následky a taktéž je k nim podán výklad týkající se jejich právního zakotvení a podmínek jejich aplikace a užití. Poslední, pátá kapitola, má za cíl poukázat na vnímané mezery a nejasnosti v zákonné právní úpravě týkající se jak vymezení podmínek, za kterých se tyto okolnosti vylučující protiprávnost mohou aplikovat, ale především také trestněprávních následků jejich překročení. V neposlední řadě je záměrem této kapitoly také předestřít k těmto tématům úvahu o vhodnějším právním konstruktu.

1 Okolnosti vylučující protiprávnost

1.1 Pojem trestného činu a vymezení jeho znaků

K ochraně nejdůležitějších hodnot a zájmů jednotlivce a celé společnosti představuje trestní právo v kontextu celého českého právního systému prostředek ochrany *ultima ratio*, tedy prostředek, který se použije až v případě, kdy nepostačuje poskytnutí ochrany prostřednictvím jiných, mírnějších právních prostředků.² Na protiprávní jednání je tak možné reagovat prostředky trestního práva až v krajních případech, kdy by se použití nástrojů odpovědnosti z jiných právních odvětví, zpravidla nástrojů práva správního či občanského, ukázalo jako nedostatečné či nevhodné, nebo v případech, kde tyto prostředky selhaly. Nejdůležitější hodnoty a zájmy, kterým se poskytuje ochrana prostřednictvím systému trestního práva, představují samotné základy fungování celé společnosti. Jejich podstata vychází již ze samotných norem nejvyšší právní síly, a to z ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky (dále jen „Ústava“) a z ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Mezi tyto stěžejní hodnoty se řadí zejména život, zdraví, osobní svoboda a lidská důstojnost. Dále trestní právo přiznává ochranu rodině, majetku a ústavnímu zřízení České republiky.³ Tyto zájmy jsou v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „trestní zákoník“) zařazeny do jeho zvláštní části, kde jsou dle druhových objektů systematicky rozděleny do třinácti hlav a dílů.

Trestní právo k zajištění ochrany těchto stěžejních hodnot a zájmů určuje a definuje nežádoucí jednání, která v zákoně označuje jako trestné činy a s těmito spojuje nepříznivé důsledky v podobě trestní sankce. Máme-li definovat a charakterizovat pojem „okolnosti vylučující protiprávnost“, je třeba se nejprve zaměřit na definici trestného činu a vymezení jeho znaků.

Legální definici trestného činu obsahuje trestní zákoník v § 13 odst. 1, kde trestný čin definuje jako „*protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně*“. Je důležité zmínit, že přijetím trestního zákoníku se upustilo od formálně-materiálního pojetí trestného činu, což se projevilo absencí společenské nebezpečnosti v zákonné definici trestného činu, jako jeho materiálního znaku. Především trestněprávní kodifikace reprezentována zákonem č. 140/1961 Sb., trestním zákonem,

---

² CHMELÍK, Jan, František NOVOTNÝ a Simona STOČESOVÁ. *Trestní právo hmotné: obecná část*. Plzeň: Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), 2016. ISBN 978-80-7380-583-8, str. 56.

³ ŠÁMAL, Pavel; GRIVNA, Tomáš; NOVOTNÝ, Oto; HERCZEG, Jiří; VANDUCHOVÁ, Marie et al., *Trestní právo hmotné*. 9. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8, str. 35.

naopak dávala po vzoru sovětského modelu přednost materiálně-formálnímu pojetí trestného činu.⁴ Materiálně-formální pojetí však skrývalo řadu nedostatků, které se projevovaly především ve vysoké míře volného uvážení orgánů činných v trestním řízení při posuzování, zda bylo možno považovat ten který čin za společensky škodlivý a zda tak byla v konkrétním případě naplněna definice trestného činu.

České trestní právo ve své nynější podobě vychází po vzoru moderních zahraničních trestněprávních kodifikací z formálního pojetí trestného činu, které je spjato s vyšší mírou právní jistoty pro adresáty právních norem a taktéž omezuje možnosti uvážení orgánů činných v trestním řízení.⁵ Přesto by však nebylo žádoucí ani účelné, aby veškerá jednání, která naplňují znaky legální definice trestného činu, bez přihlídnutí k jejich společenské škodlivosti, byla postihována prostředky trestního práva, tedy nejzazšími nástroji ochrany „poslední instance“. I přes nahrazení materiálně-formálního pojetí trestného činu pojetím formálním však k této myšlence platné trestní právo nezůstalo lhostejné a z tohoto důvodu reagovalo vymezením dvou zásad jako materiálního korektivu formálního pojetí, a to sice hmotněprávní *zásady subsidiarity trestní represe*⁶ a procesněprávním *principem oportunité*.⁷ Tyto materiální korektivy sice neztělesňují legální znaky trestného činu, avšak představují korektivy, které si kladou za cíl zmírňovat tvrdosti formálního pojetí trestného činu. Z tohoto důvodu tak nelze v českém trestním právu hovořit o zcela ryze formálním pojetí trestného činu.

Definice trestného činu, jak je uvedena výše v této podkapitole, zmiňuje „*znaky uvedené v tomto zákoně*“. Česká doktrína tyto znaky dělí na obecné, které jsou imanentní všem trestným činům, a typové, jež od sebe jednotlivé trestné činy navzájem odlišují a plní tímto funkcí rozlišovací.⁸

Mezi obecné znaky trestného činu náleží věk, přičetnost a u mladistvých rozumová a mravní vyspělost. Mezi typové znaky, které jsou označovány jako skutková podstata trestného činu,

---

⁴ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, § 3 odst.1, 2, 4.

⁵ ŠÁMAL, Pavel. K pojmu trestného činu a souvisejícím otázkám v novém trestním zákoníku. *Trestněprávní revue* 5/2009, s. 129.

⁶ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 12 odst. 2.

⁷ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), § 172 odst. 2, písm. c; § 159a odst. 4.

⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 225-296.

se řadí objekt, objektivní stránka, subjekt a subjektivní stránka.⁹ Dalším znakem, který vyplývá ze samotné definice trestného činu, je protiprávnost.

1.1.1 K pojmu protiprávnost

Jak již bylo uvedeno v předchozí podkapitole, protiprávnost je jedním ze znaků trestného činu. Z hlediska tématu této práce považují právě znak protiprávnosti za klíčový, a proto se mu v této podkapitole budu věnovat podrobněji.

Protiprávnost neboli rozpor s právní normou, nelze vyvozovat pouze ve vztahu k trestnímu zákoníku, nýbrž ve vztahu k celému právnímu řádu, tj. rozpor s právní normou i v rámci norem z jiných právních odvětví, o niž se trestní zákoník mnohdy opírá.¹⁰ Protiprávnost je u některých skutkových podstat trestných činů výslovně vyjádřena, zpravidla výrazem „v rozporu s právními předpisy“¹¹ či „neoprávněně“,¹² nebo jinou obdobnou formulací. Z jiných ustanovení protiprávnost a nedovolenost činu plyne již z povahy věci bez nutnosti explicitního vyjádření, že se jedná o čin protiprávní.

Názory na zařazení protiprávnosti do jedné ze dvou kategorií znaků nastíněných v předchozí podkapitole však mezi odbornou veřejností nejsou konzistentní. Část autorů řadí protiprávnost do kategorie znaků typových z toho důvodu, že protiprávnost má schopnost plnit rozlišovací funkci u některých skutkových podstat trestných činů, neboť tyto skutkové podstaty vztahuje trestní zákoník ke konkrétnímu typu protiprávnosti, který se váže pouze k určitému právnímu předpisu¹³. Z tohoto spektra autorů je možné jmenovat Krupku¹⁴ či Novotného¹⁵. Další názorový proud staví protiprávnost do pozice samostatné kategorie, tedy skupiny stojící mimo znaky obecné a typové, neboť protiprávnost není s to plnit u každého trestného činu rozlišovací funkci. K tomuto proudu se přiklání Jelínek¹⁶ či Šámal¹⁷.

⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 225-296.

¹⁰ ŠÁMAL, Pavel; GRIVNA, Tomáš; NOVOTNÝ, Oto; HERCZEG, Jiří; VANDUCHOVÁ, Marie et al., *Trestní právo hmotné*. 9. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8, str. 245.

¹¹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 226, § 244, § 293 atd.

¹² Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 237, §249, § 251 atd.

¹³ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 161 odst. 1 písm. b) atd.

¹⁴ KRUPKA, Vladimír. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: Armex Publishing, 2012, str. 67.

¹⁵ NOVOTNÝ, František. *Trestní právo hmotné*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-651-4, str. 142.

¹⁶ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576-0, str. 142.

¹⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 252-253.

Protiprávnost je dle mého názoru imanentním znakem všech trestných činů, neboť při jeho absenci by se o trestný čin vůbec nejednalo. Tento znak neplní u všech trestných činů rozlišovací funkci, jak je charakteristické pro znaky typové, což považuji za argument nejpřesvědčivější. K tomuto názoru taktéž přiléhá i systematika trestního zákoníku, jež znak protiprávnosti uvádí právě u definice trestného činu, nikoliv společně se znaky ostatními. Nezbyvá mi tedy než se přiklonit k názoru, dle kterého náleží protiprávnost do samostatné kategorie znaků, vedle znaků typových a obecných.

1.2 Obecná charakteristika okolností vylučujících protiprávnost

Z pohledu trestního práva jsou vedle trestných činů relevantní i činy, které sice naplní některé znaky trestného činu, avšak pro jejich kvalifikaci do kategorie činu trestného schází zákonný znak protiprávnosti. Tato kategorie činů není s to založit trestněprávní odpovědnost, a to právě z důvodu absence jednoho ze zákonných znaků trestného činu.

Tyto činy jsou činěny za specifických okolností, které navíc postrádají znak společenské škodlivosti, neboť se po většinou, až na výjimky, jedná o činy přinášející společnosti naopak užitek či prospěch a ze společenského hlediska se jedná o činy žádoucí.¹⁸ Tyto okolnosti působí již od počátku, kdy byl čin spáchán a ve svém důsledku způsobují, že trestní odpovědnost ani trestný čin vůbec nevzniknou. Tyto zákonem uznané okolnosti nazýváme okolnosti vylučující protiprávnost.

Někteří autoři tyto okolnosti označují jako negativní znaky skutkové podstaty, tzv. kontratypy, spočívající v tom, že nesmějí být *ex tunc* dány, má-li být dána trestní odpovědnost.¹⁹ V kontrapozici stojí pozitivní limitace trestnosti, která se opírá o zásadu subsidiarity trestní represe a spočívá v tom, že zákon vymezuje skutkové podstaty trestných činů, ve kterých jsou obsaženy pozitivní znaky trestného činu a aby byla dána trestní odpovědnost, musí být v době činu naplněny.²⁰ Koncepce negativních skutkových podstat však záleží na tom, zda je zařazen znak protiprávnosti mezi typové znaky trestného činu, nebo stojí vně znaků obecných a typových.²¹

¹⁸ ŠÁMAL, Pavel; GRÍVNA, Tomáš; NOVOTNÝ, Oto; HERCZEG, Jiří; VANDUCHOVÁ, Marie et al., *Trestní právo hmotné*. 9. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8, str. 244.

¹⁹ KRATOCHVÍL, Vladimír. Okolnosti vylučující protiprávnost v zákoně uvedené a zásada subsidiarity trestní represe. *Trestněprávní revue* 3/2016, str. 53.

²⁰ KRATOCHVÍL, Vladimír. Okolnosti vylučující protiprávnost v zákoně uvedené a zásada subsidiarity trestní represe. *Trestněprávní revue* 3/2016, str. 53.

²¹ SOLNAŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; VANDUCHOVÁ, Marie a ŠÁMAL, Pavel. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9 str. 108-110.

Spornou se jeví otázka, zda dochází k vyloučení odpovědnosti v rámci celého právního řádu, nebo je vyloučena odpovědnost pouze v rámci trestního práva a je tak možné uplatnit odpovědnost v rámci jiných právních odvětví, především odpovědnost za přestupek v rámci správního práva a odpovědnost za škodu v rámci práva občanského. Dle Kratochvíla²² taková jednání nevylučují odpovědnost a následnou sankci v rámci jiných právních odvětví, např. dle ustanovení o náhradě škody dle občanského zákoníku.²³ Solnař²⁴ zastává názor spočívající ve vyloučení protiprávnosti z hlediska celého právního řádu, s výjimkou situací, kdy jej osoba odvracející nebezpečí sama způsobila. K tomuto pojetí vyloučení odpovědnosti dle celého právního řádu se kloní i Novotný²⁵ nebo Vokoun, který navíc uvádí, že různé kategorie deliktů, např. trestné činy, přestupky, kázeňské delikty apod., se vyznačují různou mírou společenské škodlivosti, přičemž okolnosti vylučující protiprávnost společenskou škodlivost činu vylučují.²⁶ Pokud za pomoci okolností vylučujících protiprávnost dochází k vyloučení odpovědnosti za čin nejvíce škodlivý, kterým je čin trestný, potom použitím argumentu *a maiori ad minus* lze dojít k závěru, že je vyloučena odpovědnost i za činy méně společensky škodlivé, čili delikty dle práva správního nebo občanského.²⁷

S tímto většinovým názorem, zastávaným též judikaturou,²⁸ se ztotožňuji i já. Domnívám se však, že pokud by byla vždy a za všech okolností vyloučena odpovědnost za škodu, potom by tento úsudek mohl vést k absurdním závěrům, a to především za situace, kdy osoba, které nebezpečí hrozí, sama toto nebezpečí způsobila. Myslím tedy, že by občanskoprávní odpovědnost neměla být za všech situací apriori vyloučena.

Okolnosti vylučující protiprávnost jsou v trestním zákoníku zařazeny do hlavy III. obecné části, kde jsou vymezeny v § 28 - § 32 jako krajní nouze, nutná obrana, svolení poškozeného, přípustné riziko a oprávněné použití zbraně.²⁹ Výklad této práce je dále zaměřen na právě dvě z těchto okolností, a to nutnou obranu a krajní nouzi.

²² KRATOCHVÍL, Vladimír a ŠTURMA, Pavel. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7179-082-2, str. 425.

²³ MELZER, Filip. Soukromoprávní význam jednání v krajní nouzi. *Právní rozhledy 15-16/2014*, str. 549.

²⁴ SOLNAŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; VANDUCHOVÁ, Marie a ŠÁMAL, Pavel. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9 str. 83.

²⁵ NOVOTNÝ, František. *Trestní právo hmotné*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-651-4, str. 144.

²⁶ VOKOUN, Rudolf. *Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze*. Acta Universitatis Carolinae-Iuridica, 1989, č. 3, str. 30.

²⁷ VOKOUN, Rudolf. *Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze*. Acta Universitatis Carolinae-Iuridica, 1989, č. 3, str. 30.

²⁸ č. 10/1980 Sb. rozh. tr.

²⁹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 28 - § 32.

Ačkoliv by se na první pohled mohlo zdát, že okolnosti vylučující protiprávnost jsou v zákoně vymezeny taxativním výčtem, tak se nejedná o uzavřený katalog důvodů pro vyloučení protiprávnosti. Trestní zákoník tak upravuje a definuje z okolností jen ty nejdůležitější a nejvíce frekventované.³⁰

Teorie a praxe se neomezují pouze na výše uvedené okolnosti, ale formulují i další instituty, označovány zpravidla jako výkon práva a plnění povinnosti.³¹ V zásadě jsou tyto okolnosti založeny na rozhodnutí orgánu, které na základě zákona ukládá konkrétní povinnost či svoluje k výkonu určitého práva. V trestním zákoníku nebylo třeba ve výslovném výčtu uvádět výkon práva nebo plnění povinnosti jako novou okolnost vylučující protiprávnost, jelikož s přijetím trestního zákoníku je v legální definice trestného činu výslovně uvedeno, že se musí jednat o čin protiprávní.³² Jednotlivé důvody pro vyloučení protiprávnosti lze tak i v soudní praxi aplikovat analogicky, neboť se touto analogií nerozšiřují podmínky trestnosti v souladu se zásadou „*nullum crimen sine lege*“, nýbrž se podmínky trestnosti zužují.

Trestní zákoník v jeho zvláštní části dále formuluje některé specifické případy vyloučení trestní odpovědnosti u konkrétních trestných činů, jako tomu je např. v případě beztrestnosti agenta³³ nebo v případech týkajících se advokáta při poskytování právních služeb³⁴. Tyto případy vylučující protiprávnost nejsou řešeny v hlavě III trestního zákoníku, nýbrž se omezují na jednotlivá ustanovení ve zvláštní části trestního zákoníku, kde přichází v úvahu. Tento způsob zakotvení tak lépe odpovídá principu zákonnosti.

Společné rysy okolností vylučujících protiprávnost lze obecně shrnout tak, že se uplatňují v případech, kde je jinak formálně naplněna skutková podstata trestného činu. Každá z těchto okolností může být zároveň aplikována na kterýkoliv trestný čin, neboť zákon žádný trestný čin z působnosti okolností vylučujících protiprávnost výslovně nevylučuje. Tyto okolnosti vylučují společenskou škodlivost a protiprávnost činu, a to od samého počátku. Pokud je dána kterákoliv z těchto okolností, potom proti ní již nelze užít jinou okolnost vylučující protiprávnost.

³⁰ Důvodová zpráva k poslaneckému návrhu na změnu zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, sněmovní tisk č. 591, k hlavě III trestního zákoníku.

³¹ NOVOTNÝ, František. *Trestní právo hmotné*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-651-4, str. 143.

³² Důvodová zpráva k poslaneckému návrhu na změnu zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, sněmovní tisk č. 591, k hlavě III trestního zákoníku.

³³ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 363.

³⁴ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 368 odst. 3.

Konečně, okolnosti jsou k sobě navzájem rovnocenné, avšak zároveň se od sebe odlišují, a to především z hlediska charakteru a kvantity podmínek pro jejich aplikaci.³⁵

1.3 Odlišení okolností vylučujících protiprávnost od jiných trestněprávních institutů

1.3.1 Zánik trestnosti

V tomto ohledu je třeba odlišit okolnosti vylučující protiprávnost od okolností způsobující zánik trestnosti, které značí situaci, kdy trestní odpovědnost za spáchaný trestný čin vznikne, avšak v důsledku zákonem předvídaných okolností dochází bez dalšího k zániku trestní odpovědnosti za spáchaný trestný čin a vůči pachateli již není možné vyvodit žádné trestněprávní důsledky.³⁶

Příklady typických okolností způsobujících zánik trestnosti jsou účinná lítost³⁷ či promlčení³⁸.

1.3.2 Zánik trestu

Okolnosti vylučující protiprávnost je taktéž třeba odlišit od okolností způsobujících zánik trestu.

Tyto zákonem předvídané okolnosti nastávají až po pravomocném odsouzení pachatele za trestný čin a na tento rozsudek mají takový vliv, že jej již není možné vykonat. Způsobují tedy zánik práva státu na výkon trestu a povinnost pachatele trest vykonat.³⁹

Mezi takové okolnosti se řadí např. promlčení výkonu trestu⁴⁰.

---

³⁵ KRATOCHVÍL, Vladimír a ŠTURMA, Pavel. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7179-082-2, str. 425.

³⁶ NOVOTNÝ, František. *Trestní právo hmotné*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-651-4, str. 222.

³⁷ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 33, § 197, § 242, § 362.

³⁸ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 34.

³⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 1464-1473.

⁴⁰ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 94.

2 Pojem krajní nouze a překročení jejích mezí

2.1 Pojem a obecná charakteristika

Krajní nouze je právním institutem uplatňujícím se v situacích, kdy státní moc není schopna zajistit prosazení práva a poskytnout ochranu hodnotám chráněným trestním zákonem. Podstatou této okolnosti, která vylučuje protiprávnost, je ochrana nejdůležitějších hodnot, kterým v těchto situacích hrozí porucha. Jde tedy o střet zájmů společnosti na ochraně různých společenských vztahů a jedině narušením jednoho z nich může být zachráněn zájem jiný. Krajní nouze vylučuje protiprávnost, jednání v jejím rámci není možné posoudit jako trestný čin a je tedy činem jinak trestným, kterým osoba odvrací nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému trestním zákonem.⁴¹ Zejména se jedná o zájmy jako je život, zdraví, lidská důstojnost, majetek a další.⁴²

Krajní nouze je institut zcela univerzální, neboť lze s její pomocí odvracet nebezpečí hrozící různorodým chráněným zájmům, lze odvracet nebezpečí hrozící člověku či společnosti, zájmům vlastním i cizím (tzv. pomoc v krajní nouzi).⁴³ Jednání v krajní nouzi je zvláštní tím, že je k němu oprávněna každá osoba, a to nejen ta, jejíž zájmy jsou ohroženy. Zároveň toto jednání může být namířeno vůči komukoliv. Výjimku z tohoto pravidla představuje v české odborné literatuře názor obecně zastávaný, že proti tomu, kdo sám jedná v krajní nouzi, nemůže být užitá nutná obrana ani krajní nouze.⁴⁴ V souladu s výše uvedeným, jednání v krajní nouzi není možné postihnout ani v rámci odpovědnosti za přestupek, neboť krajní nouze vylučuje protiprávnost v rámci celého právního řádu.⁴⁵

2.2 Jednotlivé podmínky krajní nouze

V případě jednání v krajní nouzi musí být kumulativně splněny objektivní podmínky stanovené taxativně v trestním zákoníku. Při dodržení zákonných podmínek krajní nouze se jednání neposoudí jako trestný čin.

2.2.1 Nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému trestním zákonem

⁴¹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 28.

⁴² JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576-0, str. 266-267.

⁴³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 646.

⁴⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 646.

⁴⁵ č. 10/1980 Sb. rozh. tr.

V situacích krajní nouze dochází ke střetu dvou zájmů chráněných trestním právem, kdy jednomu z nich hrozí porucha, kterou lze odvrátit jen způsobením poruchy zájmu druhému.

Za zájmy chráněné trestním zákonem se považují hodnoty, jež vyplývají z jednotlivých skutkových podstat trestných činů vyjádřených ve zvláštní části trestního zákoníku. Každá ze skutkové podstaty obligatorně obsahuje individuální objekt. Mezi tento individuální objekt skutkové podstaty a chráněný zájem lze vložit rovnítko.⁴⁶ Lze tedy odvracet takové nebezpečí, které hrozí zájmům významným natolik, že jsou chráněny trestným zákonem. Předpisy, jež zahrnuje pojem „trestní zákoník“, jsou taxativně vymezeny v jeho ustanovení § 110.

Nebezpečí, které hrozí, musí být nebezpečí skutečné, reálně hrozící a může pocházet z kteréhokoliv zdroje, původ nebezpečí tedy není rozhodující. Výčet jistě nemůže být uzavřený, zpravidla se může jednat o útoky zvířat, přírodní síly, fyziologické procesy, nebo i jednání způsobené člověkem.⁴⁷ Nebezpečí může být způsobeno i osobou, která se jej snaží odvrátit, např. je ohrožena osoba, která z neopatrnosti způsobila požár. Vždy je však třeba z rozsahu krajní nouze vyloučit případy, kdy je nebezpečí způsobeno úmyslně se záměrem vyhnout se trestní odpovědnosti.⁴⁸

Nebezpečí přitom musí hrozit zájmu chráněnému trestním zákonem, a to přímo, bezprostředně. O přímo hrozící nebezpečí se jedná v případě, kdy vývoj situace postupně nezadržitelně směřuje k poruše, nebo se vývoj situace zastavil, avšak ke způsobení poruchy postačí nahodilá událost, která fakticky hrozí.⁴⁹ Nelze tedy užít institut krajní nouze v případech, kdy nebezpečí ještě nezapočalo a hrozilo by teprve v budoucnu nebo naopak již ustalo a aktivně nehrozí.⁵⁰

Podmínka přímo hrozícího nebezpečí zájmu chráněnému trestním zákonem je *conditio sine qua non*, jež je vycena před pomyslnou závorkou všech ostatních podmínek přiblížených v následujících podkapitolách a představuje vůbec podmínku vytvářející předpoklady

⁴⁶ SOLNAŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; VANDUCHOVÁ, Marie a ŠÁMAL, Pavel. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9, str. 140.

⁴⁷ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576-0, str. 266-268.

⁴⁸ KRATOCHVÍL, Vladimír a ŠTURMA, Pavel. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7179-082-2, str. 427.

⁴⁹ NOVOTNÝ, František. *Trestní právo hmotné*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-651-4, str. 259.

⁵⁰ ŠÁMAL, Pavel; GRIVNA, Tomáš; NOVOTNÝ, Oto; HERCZEG, Jiří; VANDUCHOVÁ, Marie et al., *Trestní právo hmotné*. 9. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8, str. 248; č. 13/1952 Sb. rozh. tr.

pro možnost užití institutu krajní nouze. Vokoun k tomuto uvádí: „žádné takové meze v těchto případech nemohou být, když chybí podmínky pro dovolenost jednání jako takového“.⁵¹

2.2.2 Podmínka subsidiarity

Jednou z dalších podmínek použití tohoto institutu je, že nebezpečí za daných okolností nelze odvrátit jiným způsobem. Požadavek vychází z myšlenky, že se odvracení nebezpečí dotýká zájmů jiných, třetích osob, které vznik nebezpečí nezavinily ani z části.⁵² Z tohoto důvodu je tak nežádoucí zasahovat do jejich zájmů vyšší mírou, než je třeba.⁵³ Srovnává se tedy ohrožení nebo porucha, které byly způsobeny odvracením nebezpečí, s ohrožením nebo poruchou, které hrozily a byly odvráceny. Ohrožená osoba by tak v souladu s touto podmínkou měla využít těch možností, které se jeví jako nejméně poškozující zájmy ostatních jednotlivců či společnosti.

Při posuzování splnění této podmínky je třeba brát v potaz reálné možnosti, které měl pachatel k dispozici a zohlednit konkrétní okolnosti každého případu.⁵⁴ Nelze tak vycházet z modelu průměrně rozumného člověka, ale vždy z úsudku a představ konkrétního jedince v konkrétní situaci.⁵⁵ Jeho smýšlení může být ovlivněno celou řadou faktorů, od objektivních skutečností až po jeho subjektivní schopnosti, jako je např. psychický stav, často ovlivněný časovou tísní a rozrušením plynoucím z tíhy situace.⁵⁶ Toto subjektivní pojetí se uplatní nejen v mezích podmínky subsidiarity, ale taktéž u podmínky proporcionality.⁵⁷

V návaznosti na výše uvedené je požadavek subsidiarity interpretován v odborné literatuře tak, že jednání v krajní nouzi má způsobit co možná nejmenší škodu.⁵⁸ Uvedené lze demonstrovat na případě horského turistu, který má vlivem nepříznivého počasí důvodnou obavu o svůj život, a tak se rozhodne ukrýt v cizím obydlí. Musí však s ohledem na podmínku subsidiarity postupovat tak, aby způsobil škodu co možná nejmenší, a tak na místo vykopnutí vstupních dveří rozbije malé sklepní okénko. Tato interpretace však klade vysoké požadavky na osobu jednající v krajní nouzi a mezi doktrínou se tak otevírají otázky o vhodnosti tohoto výkladu.

---

⁵¹ VOKOUN, Rudolf. Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze. *Acta Universitatis Carolinae-Iuridica*, 1989, č. 3., str. 62.

⁵² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 651.

⁵³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 651.

⁵⁴ č. 26/1972 Sb. rozh. tr.

⁵⁵ PELC, Vladimír. *Krajní nouze v trestním právu*. Praha: Leges, 2021. ISBN 978-80-7502-530-2, str. 174-181.

⁵⁶ VOKOUN, Rudolf. *Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze*. *Acta Universitatis Carolinae-Iuridica*, 1989, č. 3, str. 43-50.

⁵⁷ PELC, Vladimír. *Krajní nouze v trestním právu*. Praha: Leges, 2021. ISBN 978-80-7502-530-2, str. 174-181.

⁵⁸ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576-0, str. 266-268.

2.2.3 Podmínka proporcionality

Tato podmínka stanoví, že následek, který je způsoben odvracením nebezpečí, nesmí být zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil.⁵⁹ Formulace podmínky proporcionality v trestním zákoníku užívá slova „zřejmě“.⁶⁰ Pojem „zřejmě“ je v tomto kontextu použit jako nástroj bránící příliš úzkému výkladu podmínek krajní nouze.⁶¹

Podmínku proporcionality lze demonstrovat na případě lékaře, který zlomí pacientovi při resuscitaci žebro. Ačkoliv by se za standardních okolností jednalo o trestný čin ublížení na zdraví dle § 146 trestního zákoníku, v tomto případě lékař odvrátil závažnější újmu, tedy smrt pacienta a následek, který způsobil v podobě zlomeného žebra, je jistě méně závažnější než smrt pacienta.

Vodítko, kterým se lze do určité míry řídit při poměrování zájmů z hlediska jejich kvality, je systematika trestního zákoníku, tedy pořadí a seřazení jednotlivých hlav v jeho zvláštní části.⁶² Solnař⁶³ např. člení chráněné právní statky do tří skupin dle chráněných druhových objektů. První skupinu dle něj utváří zájmy na ochraně života, zdraví a svobody, druhá skupina obsahuje ústavní zřízení, územní celistvost a obranyschopnost České republiky.⁶⁴ Do třetí skupiny se řadí ostatní hodnoty.⁶⁵

V návaznosti na výše uvedené mají tedy hodnoty jako život a zdraví zpravidla vyšší hodnotu než majetek či osobní svoboda. Jsou ale případy utvářející výjimky z tohoto pravidla. Lehké zranění, kterým se bude odvracet škoda velkého rozsahu na majetku, je možné vyhodnotit jako následek méně závažný, než který hrozil. K ochraně individuálních zájmů mohou být stejně tak porušeny méně významné zájmy skupiny. Hrozící porucha bude téměř vždy považována za větší škodu než hrozící ohrožení.⁶⁶

⁵⁹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 28 odst. 2.

⁶⁰ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 28 odst. 2.

⁶¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576-0, str. 271-272.

⁶² ŠÁMAL, Pavel; GRÍVNA, Tomáš; NOVOTNÝ, Oto; HERCZEG, Jiří; VANDUCHOVÁ, Marie et al., *Trestní právo hmotné*. 9. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8, str. 250.

⁶³ SOLNAŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; VANDUCHOVÁ, Marie a ŠÁMAL, Pavel. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9, str. 97-98.

⁶⁴ SOLNAŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; VANDUCHOVÁ, Marie a ŠÁMAL, Pavel. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9, str. 97-98.

⁶⁵ SOLNAŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav a CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Základy trestní odpovědnosti: podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: Orac, 2003. ISBN 80-86199-74-6, str. 133-134.

⁶⁶ KRATOCHVÍL, Vladimír a ŠTURMA, Pavel. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7179-082-2, str. 431.

Kallab⁶⁷ zdůrazňuje, že hodnota porušeného statku musí být menší než statku ochráněného. Za cílem ochránit život však připouští obětování zájmu stejně cenného. Miříčka⁶⁸ a Prušák⁶⁹ se přiklání k názoru, že pokud je obětována hodnota nepoměrně vyšší k zájmu ohroženému, pak nelze vyloučit protiprávnost činu. Pelc⁷⁰ do problematiky pořadí chráněných statků vnáší pohled, podle něž pořadí na žebříčku hodnot neplatí absolutně a je nutné hodnotit konkrétní zájmy v jejich individualitě, je třeba ve společnosti pozorovat změny v soustavě hodnot, které se můžou lehce dostat do rozporu s hodnocením typovým.

Jelínek⁷¹ a Šámal⁷² uvádějí, že je nutné posuzovat kromě kvalitativního hlediska i intenzitu ohrožení, tedy kvantitativní hledisko.

Otázku, zda jde o následek méně, stejně či více závažný, je třeba posoudit vždy individuálně v souvislosti se všemi okolnostmi daného případu.⁷³ Pořadí hodnot na pomyslném žebříčku nemusí být dle mého názoru vždy jednoznačné a je třeba přihlížet k okolnostem a zvláštnostem konkrétní situace a vycházet i ze subjektivního úsudku jednající osoby.

Nelze však považovat podmínku proporcionality za splněnou, pokud osoba zachrání jeden zájem obětováním jiného, který je zájmu rovnocenný, např. osoba zachrání vlastní život usmrcením jiného.⁷⁴ Tímto výkladem lze však dojít k závěru svědčícím o bezvýchodné situaci, která je dle mě v rozporu se zásadami lidskosti a samotného práva na život, kdy osoba v zásadě nemá právo na záchranu svého vlastního života. V tomto se ztotožňuji s Kubovou, která uvádí: „...pouze na člověku abnormální morální síly lze žádat, aby obětoval raději stejně cenný statek svůj než cizí. Právo však neplatí jen pro abnormálně statečné lidi, ale především pro lidi obyčejné. Trestat zásadně i tehdy, pokud by k poslušnosti zákona bylo zapotřebí nadprůměrné statečnosti, pak není správné.“⁷⁵ Mám za to, že je žádoucí, aby trestní zákoník obsahoval kompromisní variantu, která by spočívala v tom, že by zákon rozlišoval skupinu těch

---

⁶⁷ KALLAB, Jaroslav. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské*. Praha: Vysokoškolské rukověti, 1935, str. 84.

⁶⁸ MIŘIČKA, August. *Trestní právo hmotné*. Praha: Všeherd, 1934, str. 85.

⁶⁹ PRUŠÁK, Josef. *Rakouské právo trestní*. Praha: Všeherd, 1912, str. 160.

⁷⁰ PELC, Vladimír. *Krajní nouze v trestním právu*. Praha: Leges, 2021. ISBN 978-80-7502-530-2, str. 202.

⁷¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576-0, str. 271.

⁷² ŠÁMAL, Pavel; GRIVNA, Tomáš; NOVOTNÝ, Oto; HERCZEG, Jiří; VANDUCHOVÁ, Marie et al., *Trestní právo hmotné*. 9. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8, str. 250.

⁷³ č. 26/1972 Sb. rozh. tr.

⁷⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 655.

⁷⁵ KUBOVÁ, Olga. K některým otázkám krajní nouze. *Bulletin advokacie 10/1998*, str. 49.

nejdůležitějších zájmů, jako jsou život a zdraví. V případě, že by došlo k jejich ohrožení, tak by byl ze strany právní úpravy tolerován i stejně závažný následek.

Podmínku proporcionality však lze splnit za situace, kdy je obětován jeden lidský život za záchranu života více osob.⁷⁶ Kuchta⁷⁷ však klade důraz na výjimku z této zásady, kdy je obětován život jednotlivce za účelem odebrání a transplantace orgánů, a to pro záchranu života více osob, kterým budou orgány transplantovány. I když jsou v tomto případě splněny podmínky proporcionality dle zákona a judikatury, nemůže být tato situace uznána za jednání v krajní nouzi. Dle Kuchty⁷⁸ by *de lege ferenda* měl trestní zákoník na tyto případy reagovat výslovným zákonným zákazem.

2.2.4 Neexistence zvláštní povinnosti nebezpečí snášet

Trestní zákoník oproti předchozí právní úpravě zpřesňuje definici krajní nouze vyloučením jejího použití u osob, které jsou povinny nebezpečí snášet.⁷⁹ Institut krajní nouze tak neslouží osobám, které jsou povinny to které nebezpečí snášet a nemohou se mu tak vyhýbat s odkazem na své ohrožení. Tato povinnost je zpravidla uložena určitému okruhu osob zvláštními právními předpisy. Jedná se například o hasiče při požáru nebo lékaře v nemocnici.

V tomto důsledku není možné ve prospěch kategorie těchto osob použít ani tzv. pomoci v krajní nouzi, tedy odvracet nebezpečí za pomoci třetí osoby ve prospěch osoby, jež má povinnost nebezpečí snášet. Může se jednat např. o dobrovolníka, který by se rozhodl nabídnout svou pomoc při povodních,⁸⁰ k čemuž Vokoun⁸¹ shodně uvádí, že se pomoc v nouzi nemůže uplatnit, jelikož není účelná nebo možná. Jinými slovy nelze po dobrovolníkovi tuto pomoc vyžadovat, jelikož se pro spolupráci rozhodl dobrovolně a povinnost poskytnout pomoc mu žádná okolnost neukládá.

Pravidlo o povinnosti nebezpečí snášet však nelze aplikovat bezvýjimečně a chápat jej zcela absolutně. Vždy je třeba přihlédnout k okolnostem každého konkrétního případu, včetně

---

⁷⁶ č. 20/1982 Sb. rozh. tr.

⁷⁷ KUČHTA, Josef. Několik poznámek k postavení a formulaci okolností vylučujících protiprávnost v připravované rekonstrukci trestního zákona. *Trestněprávní revue* 2/2003, s. 47.

⁷⁸ KUČHTA, Josef. Několik poznámek k postavení a formulaci okolností vylučujících protiprávnost v připravované rekonstrukci trestního zákona. *Trestněprávní revue* 2/2003, s. 47.

⁷⁹ Důvodová zpráva k poslaneckému návrhu na změnu zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, sněmovní tisk č. 591, k § 28.

⁸⁰ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576-0, str. 269.

⁸¹ VOKOUN, Rudolf. In: ŠÁMAL, Pavel; GRÍVNA, Tomáš; NOVOTNÝ, Oto; HERCZEG, Jiří; VANDUCHOVÁ, Marie et al., *Trestní právo hmotné*. 9. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8, str. 249.

možností a schopností osoby, a to zejména s ohledem na to, jaká je intenzita ohrožení takové osoby např. na jejím životě.⁸² Lékař, který nemá ochranné pomůcky, nemůže být nucen k výkonu zákroku, při kterém mu hrozí nebezpečí nákazy nemocí.⁸³ Stejně tak nelze spravedlivě požadovat po hasiči, aby zachránil osobu z hořícího domu, který už padá.⁸⁴

2.3 Překročení mezi krajní nouze

Trestní zákoník stanoví podmínky, které je nutné dodržet, aby to které jednání bylo možné kvalifikovat jako jednání v krajní nouzi a tudíž jako jednání beztrestné. O exces, tedy vybočení z mezí krajní nouze, jde tehdy, pokud nebyla splněna některá z podmínek krajní nouze stanovených kumulativně a taxativně v trestním zákoníku. V zásadě jde o stav, kdy jsou dány některé z podmínek krajní nouze, avšak nejsou všechny zcela naplněny.⁸⁵ V tomto důsledku tedy nedojde k vyloučení trestnosti a jedná se o čin protiprávní.

V této souvislosti je třeba připomenout, že je zásadní vymezit podmínky krajní nouze co nejpřesněji s minimálním prostorem pro diskreci, aby byla ve vztahu k adresátům právních norem zachována právní jistota. Vokoun⁸⁶ dělí tyto podmínky na dvě kategorie. První z nich jsou podmínky, které vytvářejí stav krajní nouze, zejména jde o podmínku bezprostředně hrozícího nebezpečí, neexistence povinnosti nebezpečí snášet apod. Druhá kategorie zahrnuje podmínky, které vymezují dovolené jednání v mezích této krajní nouze, v pravém slova smyslu se tedy jedná pouze o proporcionalitu. Pokud bychom přistoupili na toto dělení, pak by se v zásadě formálně jednalo o exces pouze tehdy, pokud by nebyla naplněna podmínka proporcionality. Současná teorie a praxe však k těmto kategoriím přistupuje jako k celku a kategorie jsou tak vesměs ztotožňovány. Lze tak shrnout, že překročení mezi krajní nouze je v současnosti chápáno jako nesplnění kterékoliv z těchto podmínek.⁸⁷

---

⁸² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 654.

⁸³ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576-0, str. 269.

⁸⁴ BURDA, Eduard. Systém okolností vylučujících protiprávnost činu v slovenskom Trestnom zákone a jeho porovnanie s Českou republikou. *Trestněprávní revue* 2/2011, s. 39.

⁸⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 656.

⁸⁶ VOKOUN, Rudolf. *Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze*. Acta Universitatis Carolinae-Iuridica, 1989, č. 3, str. 62-63.

⁸⁷ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576-0, str. 273; ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 656; CHMELÍK, Jan, František NOVOTNÝ a Simona STOČESOVÁ. *Trestní právo hmotné: obecná část*. Plzeň: Právnické učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), 2016. ISBN 978-80-7380-583-8, str. 142.

V případech překročení mezí krajní nouze forma zavinění nehraje roli. Může se tak jednat o vychýlení úmyslné či nedbalostní, ale i nezaviněné.⁸⁸

Teorie a praxe rozlišuje několik druhů excesů, a to dle konkrétní podmínky, která nebyla při jednání naplněna. Lze rozlišit exces extenzivní, exces intenzivní, porušení podmínky subsidiarity a porušení zvláštní povinnosti konat. Jednotlivým excesům se budu detailněji věnovat v následujících podkapitolách.

Teorie dále kvalifikuje excesy i podle dalších kritérií. Pokud exces vychází z psychického stavu pachatele, který je ovlivněn zlostí či pomstychtivostí, potom jde o exces jarý (stenický). Pokud je vybočení následkem úleku, strachu či zmatku, jedná se o exces chabý (astenický).⁸⁹ Dělení na tyto subtypy excesu může mít význam z hlediska míry zavinění.

2.3.1 Exces extenzivní

Pojem extenzivního excesu označuje situaci, kdy bylo jednání provedeno mimo časový úsek bezprostředně hrozícího nebezpečí. Jinými slovy se jedná o vybočení z mezí, které jsou charakterizovány časovým určením.

V zásadě je možné rozlišit dvě situace vybočení z mezí úzké časové souvislosti mezi hrozbou nebezpečí a jejím odvracením, přičemž při první z nich osoba jedná ještě předtím, než nebezpečí začalo přímo hrozit. Druhá z nich je charakterizována jednáním, které započne až poté, co bezprostřední nebezpečí již pominulo a aktivně nehrozí.⁹⁰

V prvním případě je možné hovořit o tzv. preventivním odvracení nebezpečí, kdy osoba v zásadě přijme určitá opatření s cílem odvrátit potenciální nebezpečí, které může nastat v budoucnu, nejedná se tedy o nebezpečí přímo a bezprostředně hrozící. Kuriózním případem se zabýval Nejvyšší soud, který dospěl k závěru, že podmínka bezprostřednosti nebezpečí není naplněna, pokud obžalovaný odvrací větší majetkové škody sérií podvodů, aby zabránil způsobení škody svým obchodním partnerům, a to právě z důvodu, že zde nehrozilo reálné okamžité nebezpečí chráněným zájmům a navíc měl obžalovaný v rámci podmínky subsidiarity možnost řešit svou špatnou ekonomickou situaci legálními prostředky.⁹¹

---

⁸⁸ KRATOCHVÍL, Vladimír a ŠTURMA, Pavel. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7179-082-2, str. 451.

⁸⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 657.

⁹⁰ ŠÁMAL, Pavel; GRIVNA, Tomáš; NOVOTNÝ, Oto; HERCZEG, Jiří; VANDUCHOVÁ, Marie et al., *Trestní právo hmotné*. 9. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8, str. 252.

⁹¹ sp. zn. 7 Tdo 356/2004

Druhý případ se týká odvracení nebezpečí v časovém úseku, kdy bezprostřední hrozba již pominula a k další újmě nehrozí, tyto případy jsou však na rozdíl od první předestřené situace spíše ojedinělé. Lze uvést případ z judikatury, kdy zvíř vnikla na pozemek a působila na pozemku škodu vlastníkovu pozemku, ten se jí poté rozhodl ulovit, ačkoliv již přímé nebezpečí objektivně nehrozilo.⁹²

2.3.2 Exces intenzivní

Exces intenzivní tkví v tom, že následek, jenž byl způsoben, byl zřejmě minimálně stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který zájmu hrozil. Jedná se tedy o vybočení z mezí podmínky proporcionality.⁹³

K posouzení, zda došlo k intenzivnímu excesu v konkrétním případě, je v první řadě stěžejní porovnat právem chráněné hodnoty ohrožené a hodnoty obětované. K tomuto posouzení v podrobnostech viz podkapitola č. 2.2.3, která se zabývá analýzou podmínky proporcionality komplexněji a detailněji. Je důležité postupovat individuálně v každém případě, zohlednit všechny relevantní okolnosti dané situace a provádět hodnocení splnění podmínky proporcionality z hlediska kvantitativního, kvalitativního, subjektivního i objektivního.⁹⁴

K tomuto rozhodnutí Nejvyššího soudu⁹⁵, kdy osoba vyhodila z okna hrnec s hořícím olejem a způsobila tak jiné osobě těžkou újmu na zdraví. Ve světle rozhodnutí soudu šlo o intenzivní exces a podmínka proporcionality nebyla naplněna.

2.3.3 Porušení podmínky subsidiarity

Exces může nastat i v případě, kdy nebyla dodržena podmínka subsidiarity. Jinými slovy, nebezpečí bylo možno odvrátit jinými, mírnějšími způsoby či s méně závažnými následky. Požadavek vychází z myšlenky, že je třeba chránit statky třetích osob, které se na nebezpečí nikterak nepříčinily a tím zamezit ve své podstatě zbytečným zásahům do jejich sféry, tedy omezit jejich povinnost nést tíhu následků do té míry, do které je možné zasáhnout jinak, mírněji.

Jak již bylo uvedeno výše v podkapitole č. 2.2.2, je nutné přihlídnout pouze k těm možnostem, kterými daná osoba reálně disponuje a které jsou s přihlídnutím k jejich charakteru s to odvrátit

---

⁹² sp. zn. 5 Tdo 1490/2007

⁹³ ŠÁMAL, Pavel; GRIVNA, Tomáš; NOVOTNÝ, Oto; HERCZEG, Jiří; VANDUCHOVÁ, Marie et al., *Trestní právo hmotné*. 9. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8, str. 252.

⁹⁴ č. 26/1972 Sb. rozh. tr.

⁹⁵ sp. zn. 4 Tdo 1425/2013

nebezpečí včas a bezpečně a taktéž k psychickému rozpoložení osoby jednající, která je mnohdy vystavena vysokému tlaku situace.⁹⁶

Výše uvedená východiska tohoto excesu lze znázornit na případu, kdy jiné osobě akutně hrozí újma na zdraví či životě a za účelem odvrácení tohoto nebezpečí se podnapilý řidič rozhodne osobu odvézt do nemocnice. V případě, že není k dispozici jiné, vhodnější řešení, je třeba na jednání řidiče pohlížet jako na jednání v krajní nouzi. Za předpokladu, že je možné osobu přepravit do nemocnice jiným řidičem nebo je možné si zavolat pomoc, potom podmínka subsidiarity není dodržena a jedná se tak o exces ve formě porušení podmínky subsidiarity.⁹⁷

Z rozhodovací praxe soudů je také zajímavý případ svědka, který křivě vypovídal, ač se mu nabízely mírnější prostředky ochrany, např. ve formě odepření výpovědi, a tudíž nelze pohlížet na jeho klamavou výpověď jako na jednání učiněné v krajní nouzi.⁹⁸

2.3.4 Porušení zvláštní povinnosti nebezpečí snášet

Porušení podmínek krajní nouze se může dopustit subjekt, kterému je uložena zvláštní povinnost toto nebezpečí snášet. Lékař má povinnost chránit zdraví a životy osob, policie má povinnost chránit bezpečnost a pořádek atd. Tyto kategorie osob se tak nemůžou dovolat krajní nouze s poukazem na hrozící nebezpečí.

Podmínka přípustnosti aplikace institutu krajní nouze, která vylučuje jeho užití osobám, kterým hrozí nebezpečí, avšak mají povinnost jej snášet, se dle mého názoru může jevit v některých konkrétních případech jako velmi tvrdá a ve svém důsledku nepřiměřená. Toto lze demonstrovat na případu lékaře, který se nachází v bezprostředním ohrožení nákazy choroby, ale i přesto má zvláštní povinnost konat a nemůže situaci řešit např. útekem. V tomto ohledu se nabízí otázka, zda z této podmínky krajní nouze lze dovodit, že život a zdraví ošetřujícího lékaře je zájem méně významný než zájem na ochraně života, zdraví či majetku jiné osoby.

Toto ustanovení může kategorii osob, která má nenahraditelný význam a přínos pro blaho společnosti, jako jsou lékaři či hasiči apod., snadno postavit do situace, kdy důsledkem zvláštní povinnosti konat již nadále nebudou moci vykonávat své povolání, např. z důvodu nákazy chorobou, a v tomto důsledku nejen, že společnosti nadále nebudou moci přinášet prospěch, ale především bude porušen jejich právem chráněný zájem na zdraví či životě. Tyto případy

---

⁹⁶ CHMELÍK, Jan, František NOVOTNÝ a Simona STOČESOVÁ. *Trestní právo hmotné: obecná část*. Plzeň: Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), 2016. ISBN 978-80-7380-583-8, str. 141.

⁹⁷ č. 19/1968 Sb. rozh. tr.; č. 17/1991 Sb. rozh. tr.

⁹⁸ č. 6987/1942 rozh. tr.

však mnohem více přesahují meze pomyslné spravedlnosti, pokud taková osoba chrání zájem jiné osoby, která naopak pro společnost není nikterak prospěšná. Může jít např. o drogově závislé kriminální delikventy. Nejeví se mi tedy jako spravedlivé a účelné, aby trestní zákoník dával vždy a za všech okolností přednost zájmům kterékoliv osoby před zájmy osob nadstandardně společensky prospěšných. Nepovažuji za správný výklad podmínky povinnosti nebezpečí snášet, který by umožňoval upřednostnit jakékoliv zájmy jiných subjektů před zájmy osoby, která je nositelem této povinnosti. Mezi odbornou veřejností panuje častá shoda na tom, že povinnost snášet nebezpečí nelze aplikovat na tyto případy zcela bezmezně.⁹⁹

V souladu s mým přesvědčením by nebylo spravedlivé vykládat tuto podmínku zcela absolutně ve všech případech a tím tak bránit těmto kategoriím osob ochraně svého vlastního života či zdraví. Možné řešení kolize těchto zájmů by představoval institut tzv. omluvné krajní nouze, kterou současná trestněprávní úprava neobsahuje a která v těchto případech vylučuje trestní odpovědnost.¹⁰⁰ Jejím rozboru se budu blíže věnovat v kapitole č. 5.

2.4 Putativní krajní nouze a její následky

O zdánlivou neboli tzv. putativní krajní nouzi jde v případech, kdy se pachatel omylem domnívá, že zde existuje nebezpečí hrozící zájmu chráněnému trestním zákonem.¹⁰¹

Za předpokladu, že jde pouze o zdánlivé nebezpečí, pak na jednání osoby nelze vztáhnout ustanovení o krajní nouzi, naopak, se ve své podstatě jedná o činy společensky nežádoucí a nebezpečné.¹⁰² Nebezpečí tedy nemusí být skutečné, může se jednat pouze o domnělé nebezpečí v mysli pachatele a situaci je třeba vyhodnotit dle ustanovení o pozitivním skutkovém omylu.¹⁰³

Za podmínky, že představy o krajní nouzi existovaly v mysli osoby a zároveň podmínky krajní nouze, jak jsou uvedeny a rozebrány výše v této kapitole, nebyly překročeny, potom toto jednání není s to naplnit skutkovou podstatu úmyslného trestného činu.¹⁰⁴ Není však vyloučena

---

⁹⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576-0, str. 269.

¹⁰⁰ ŘÍHA, Jiří. *Omluvná krajní nouze*. In: JELÍNEK, Jiří. *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*. Praha: Leges, 2019. Teoretik. ISBN 978-80-7502-354-4, str. 107-120.

¹⁰¹ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné*. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-042-3, str. 369.

¹⁰² sp. zn. 5 As 10/2011

¹⁰³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 651.

¹⁰⁴ sp. zn. 11 Tdo 1233/2016

trestní odpovědnost za čin nedbalostní,¹⁰⁵ a to s omezením pouze na nedbalost nevědomou,¹⁰⁶ tedy jestliže pachatel měl a mohl vědět, že nebezpečí není skutečné. Pokud osoba nemohla vědět, že nebezpečí nehrozí reálně, nemůže vzniknout odpovědnost ani za kulpózní trestný čin.

Jestliže však osoba mohla odvrátit hrozící nebezpečí jinak a došlo k porušení podmínky subsidiarity, potom je možná odpovědnost za úmyslný trestný čin, neboť aplikace ustanovení o pozitivním skutkovém omylu se vylučuje.¹⁰⁷ Toto východisko potvrzuje i rozhodovací praxe soudů, která dovodila, že pokud má putativní krajní nouze sloužit jednající osobě ku prospěchu, musí být dodrženy její meze a podmínky.¹⁰⁸

2.5 Negativní skutkový omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost

V kontrapozici od případu pozitivního skutkového omylu se nachází skutkový omyl negativní. Pachatel se za těchto okolností domnívá, že jsou splněny znaky trestného činu, ač jsou ve skutečnosti dány podmínky krajní nouze.¹⁰⁹

Otázkou, která se nabízí je, zda tento čin posoudit jako dokonaný trestný čin, nebo jako jeho pokus, nebo zcela trestní odpovědnost pachatele vyloučit. Názory na řešení této situace však nejsou napříč odbornou veřejností jednotné.

Názor zastávaný většinou autorů, je kvalifikace omylu jako nezpůsobilého pokusu trestného činu.¹¹⁰ Šámal¹¹¹ tento názor kvituje pouze za předpokladu dostatečné společenské škodlivosti pokusu. S tímto názorem se plně ztotožňuji i já. Nepřipadá mi jako spravedlivé, aby byla trestní odpovědnost pachatele vyloučena pro náhodnou událost nezávislou na vůli pachatele, pokud jeho jednání objektivně i subjektivně směřovalo ke spáchání trestného činu.

Kallab¹¹² naopak dovozuje, že jde o beztrestný delikt, protože se objektivně neudálo nic protiprávního.

---

¹⁰⁵ č. 10/1980 Sb. rozh. tr.

¹⁰⁶ č. 29/1955 Sb. rozh. tr.

¹⁰⁷ č. 14/2020 Sb. rozh. tr., srov. č. 17/1991 Sb. rozh. tr.

¹⁰⁸ sp. zn. 5 Tdo 1121/2019

¹⁰⁹ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné*. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-042-3, str. 369.

¹¹⁰ SOLNAŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav a CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Základy trestní odpovědnosti: podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: Orac, 2003. ISBN 80-86199-74-6, str. 242-243; JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576-0, str. 258.

¹¹¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 651.

¹¹² KALLAB, Jaroslav. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské*. Praha: Vysokoškolské rukověti, 1935, str. 59-60.

Zcela odlišné myšlenky na tuto problematiku nabízí Kratochvíl¹¹³, který z neznalosti skutkových okolností vylučujících protiprávnost dovozuje plnou odpovědnost za dokonaný trestný čin. Dle jeho názoru nemůže být objektivně daná krajní nouze pachateli ku prospěchu, protože by v zásadě profitoval z čisté náhody.¹¹⁴

K názoru Kratochvíla¹¹⁵ se kriticky staví Klapal¹¹⁶, který si v argumentaci nechává pomoci zákony logiky a usuzuje tak, že negativní skutkový omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost a pozitivní skutkový omyl o podmínkách trestní odpovědnosti jsou v zásadě postaveny na obdobných principech, a proto je nutno k jejich právní kvalifikaci přistupovat stejně a tedy, situaci je nezbytné vyhodnotit jako pokus trestného činu.

Dle mého názoru nelze připustit, aby pachateli v důsledku jednání v omylu svědčil benefit záležející ve vyloučení jeho trestní odpovědnosti. Pachatel nevědomě odvracel hrozící nebezpečí, avšak toto jednání bylo vedeno úmyslem spáchat trestný čin. Z mého pohledu

se tak jeví jako vhodné posoudit toto jednání jako pokus trestného činu. Toto stanovisko je, jak již bylo nastíněno výše, taktéž zastáváno většinou současných autorů.¹¹⁷

---

¹¹³ KRATOCHVÍL, Vladimír a ŠTURMA, Pavel. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7179-082-2, str. 323-324.

¹¹⁴ KRATOCHVÍL, Vladimír a ŠTURMA, Pavel. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7179-082-2, str. 323-324.

¹¹⁵ KRATOCHVÍL, Vladimír a ŠTURMA, Pavel. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7179-082-2, str. 323-324.

¹¹⁶ KLAPAL, Vít. Negativní skutkový omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost. *Trestněprávní revue* 5/2012, s. 112.

¹¹⁷ např. JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576-0, str. 258.

3 Pojem nutné obrany a překročení jejích mezí

3.1 Pojem a obecná charakteristika

Další z okolností vylučující protiprávnost, na kterou je pojednání v této práci zaměřeno, je nutná obrana. Institut nutné obrany je, stejně jako krajní nouze, právně zakotven v hlavě III. trestního zákoníku, a to konkrétně v § 29.

Nutnou obranou se rozumí čin jinak trestný, kterým osoba odvrací přímo hrozící nebo trvající útok na zájem, jež je chráněn trestním zákonem.¹¹⁸ Předpisy, jež jsou zahrnuty pod pojem „trestní zákon“, vyjmenovává § 110 trestního zákoníku. O nutnou obranu však nejde, pokud byla obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.¹¹⁹

Jednání učiněné v rámci nutné obrany při dodržení zákonných podmínek není z právního hlediska možné považovat za trestný čin, nýbrž jde o čin jinak trestný, jehož protiprávnost a společenská škodlivost jsou vyloučeny. Jednání v nutné obraně tedy vylučuje nejen trestnost činu, ale protiprávnost jako celek, kdy jednání není možno vyhodnotit ani jako přešůpek a v tomto důsledku tak není jednání možné postihnout trestněprávní, ani jinou sankcí.¹²⁰ Naopak, jednou ze základních charakteristik okolností vylučujících protiprávnost je právě jejich společenská prospěšnost. Jedná se o jednání žádoucí, nahrazující zásah veřejné moci. Nutná obrana je forma svépomoci, která se uplatní v případě absence ochrany ze strany veřejné moci, a která zásah těchto orgánů nahrazuje.¹²¹ Smyslem zakotvení práva na nutnou obranu je legitimace jednání osob, které brání zájmy vlastní i cizí, protože zásah orgánů veřejné moci není možné v době útoku zajistit.

Samotné jednání v nutné obraně je směřováno proti útočníkovi a postihuje jeho právní statky, zpravidla život, zdraví či majetek.¹²² Tato obrana může mít podobu jednání aktivního, nicméně se lze bránit i pasivní formou.¹²³

V nutné obraně je dovoleno jednat nejen osobě, jejíž zájmy jsou bezprostředně ohroženy, ale i třetí osobě, která ohrožena není. V těchto případech se jedná o tzv. pomoc v nutné obraně.

¹¹⁸ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 29.

¹¹⁹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 29.

¹²⁰ č. II/1965 Sb. rozh. tr.; č. 25/1995 Sb. rozh. tr.

¹²¹ sp. zn. 11 Tdo 1392/2014

¹²² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 661.

¹²³ GAWRON, Tomáš. *Nutná obrana v právní praxi*. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2023. ISBN 978-80-87713-23-5, str. 57.

¹²⁴ č. 9/1980 Sb. rozh. tr.

Stejně, jako tomu je u krajní nouze, je nepřipustné využít nutnou obranu proti jednání v nutné obraně, což zahrnuje i pomoc v nutné obraně.¹²⁵ Základním východiskem je, že útok, vůči kterému je přípustné užít nutné obrany, vykazuje znak protiprávnosti. Z toho důvodu nelze jednat v nutné obraně proti jednáním dovoleným. V souladu s touto tezí tak nelze užít nutnou obranu ani proti těm jednáním, která jsou výkonem povinnosti a jsou tedy jednáními nejen dovolenými, ale často i nařízenými.¹²⁶

Nutná obrana je nástrojem speciálním ve vztahu ke krajní nouzi.¹²⁷ Obrana míří přímo na útočníka, který nebezpečí vyvolal, nikoliv na zájmy třetích osob, které na nebezpečí nenesou žádného zavinění. V zásadě je nutná obrana tedy mířena proti útoku konkrétní osoby či osob, na rozdíl od krajní nouze, která je mířena vůči nebezpečí, které nemusela vyvolat žádná konkrétní osoba. K nutné obraně je oprávněn každý, na rozdíl od krajní nouze, kde v některých případech nemůže zasáhnout osoba, jež má zvláštní povinnost nebezpečí snášet. U nutné obrany se tento požadavek nevyžaduje. Dalším rozdílem mezi nutnou obranou a krajní nouzí lze spatřit v podmínkách jejich použití. Při jednání v nutné obraně není třeba splnit podmínku subsidiarity či proporcionality. Osoba tak může způsobit ještě větší škodu, než jaká hrozila, ovšem výrazně hrubý nepoměr škody hrozící a škody způsobené může vést k závěru o zcela zjevné nepřiměřenosti obrany.¹²⁸ Nelze tak tvrdit, že poměr mezi následkem hrozícím a způsobeným je v intencích nutné obrany zcela bez významu. Toto měřítko by však mělo zůstat jen jistým korektivem.¹²⁹ Naopak, společnou charakteristikou těchto okolností vylučujících protiprávnost, je okruh ohrožených zájmů. Ohrožené zájmy jsou ty, kterým poskytuje ochranu trestní zákon, bližší výklad k těmto v podkapitole č. 2.2.1.

V obecnosti lze shrnout, že podmínky nutné obrany jsou ve vztahu k podmínkám krajní nouze mírnější. Toto je zdůvodněno premisou, že útočník by měl nést riziko nebezpečí, které sám zapříčinil, oproti stavu krajní nouze, kde je zpravidla zasahováno do zájmů jiných, třetích osob, které se na vzniku nebezpečí nikterak nepříčinily.

3.2 Jednotlivé podmínky nutné obrany

¹²⁵ č. 9/1980 Sb. rozh. tr.; č. 9/2017 Sb. rozh. tr.

¹²⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 664.

¹²⁷ ŠÁMAL, Pavel; GŘIVNA, Tomáš; NOVOTNÝ, Oto; HERCZEG, Jiří; VANDUCHOVÁ, Marie et al., *Trestní právo hmotné*. 9. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8, str. 254.

¹²⁸ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576-0, str. 274.

¹²⁹ DOLENSKÝ, Adolf. *Střílet či nestřílet? Právní praxe v podnikání 2/1997*.

Jednání v nutné obraně musí naplnit objektivní podmínky stanovené trestním zákoníkem. Útok směřující proti zájmu chráněnému trestním zákonem dle zákonných kritérií musí být z hlediska časového přímo hrozící nebo trvajícím a z hlediska přiměřenosti nemůže být nutná obrana zcela zjevně nepřiměřená.

Jednotlivým podmínkám se budu věnovat podrobněji v následujících podkapitolách.

3.2.1 Přímo hrozící nebo trvajícím útok

Útokem se rozumí protiprávní jednání, jež je nebezpečné pro společnost.¹³⁰ V zásadě se jedná o druh nebezpečí, u kterého se však nevyžaduje, aby naplňovalo znaky trestného činu. V tomto ohledu může jít např. o přestupek či jiný delikt¹³¹, vždy se však musí jednat o čin protiprávní.¹³²

I přesto však toto jednání většinou vykazuje znaky činu trestného.¹³³ Může se také jednat o tzv. quazidelikt, tedy o čin, kterému chybí některý ze znaků trestného činu, a to zejména v případech, pokud není vlivem útoku dosaženo požadované výše škody nebo požadované formy zavinění pro ten který trestný čin.¹³⁴

Za útok však nelze považovat jednání zcela nepatrné škodlivosti, které nedosahuje měřítka dostatečné společenské závažnosti, jako např. hrubé dotyky v rámci sportu, fyzický kontakt v nepřiměřených místnostech,¹³⁵ hlasitý hovor v nočních hodinách či hlasité děti venku na ulici.¹³⁶ Vůči těmto, ač protiprávním jednáním, nelze dovodit přípustnost užití nutné obrany.

Útok je však třeba odlišit od napadení, jelikož povaha útoku nemusí nutně záležet v jednání aktivního a násilného povahy.¹³⁷ Útok může mít formu jednání aktivního, tedy konání, nebo jednání pasivního, tedy opomenutí.¹³⁸ V případě pasivního jednání se může jednat např. o setrvávání v cizím obydlí¹³⁹, častější případy jsou ty, kdy mají osoby zvláštní povinnost konat a jejich opomenutí, tedy nevykonání zvláštní povinnosti, bude posouzeno jako útok.

¹³⁰ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576-0, str. 275.

¹³¹ NOVOTNÝ, František a KYBIC, Petr. Nutná obrana (několik poznámek). *Trestní právo 2/2015*.

¹³² SOLNAŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav a CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Základy trestní odpovědnosti: podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: Orac, 2003. ISBN 80-86199-74-6, str. 101.

¹³³ GAWRON, Tomáš. *Nutná obrana v právní praxi*. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2023. ISBN 978-80-87713-23-5, str. 66.

¹³⁴ ŠÁMAL, Pavel; GRIVNA, Tomáš; NOVOTNÝ, Oto; HERCZEG, Jiří; VANDUCHOVÁ, Marie et al., *Trestní právo hmotné*. 9. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8, str. 255.

¹³⁵ KUČTA, Josef. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2198-5, str. 101.

¹³⁶ sp. zn. 7 Tdo 1564/2016.

¹³⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 663.

¹³⁸ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576-0, str. 275.

¹³⁹ č. 9/1980 Sb. rozh. tr.; č. 47/1997 Sb. rozh. tr.

Forma zavinění, jež útok provází, může být nedbalostní i úmyslná.¹⁴⁰ Někteří autoři připouští nutnou obranu i proti útokům nezaviněným, zpravidla útokům duševně chorých osob či dětí. Do této pozice se staví např. Kratochvíl¹⁴¹ či Kuchta¹⁴², který k tomuto dodává, že pokud by bylo cílem zákonodárce omezit nutnou obranu pouze na zaviněná jednání, jistě by to bylo výslovně reflektováno v dikci ust. § 29 trestního zákoníku. K tomuto odlišně Solnař,¹⁴³ který se přiklání k subjektivní protiprávnosti a neuznává nutnou obranu jako přípustnou vůči útokům osob duševně chorých či dětí. Stejný názor kvituje i Vokoun¹⁴⁴. Jelínek¹⁴⁵ uvádí, že je ve vztahu k útoku třeba úmyslného zavinění a v této souvislosti vylučuje, že by útok zvířete mohl být považován za útok ve smyslu § 29 trestního zákoníku, ledaže je toto poštvané vůči člověku jako tzv. živý nástroj, tedy živá zbraň.¹⁴⁶ Stejný názor ohledně útoku zvířete prezentuje i Šámal¹⁴⁷ či Kratochvíl¹⁴⁸, neboť je zvíře *de iure* považováno za věc.

Další otázkou, která se nabízí, je, zda je nutná obrana přípustná proti útoku osoby nepřičetné nebo osoby jednající ve skutkovém omylu. Ani na tuto otázku neposkytuje zákon či doktrína jednotnou odpověď. Šámal¹⁴⁹ uvádí, že při splnění podmínek je nutné obranu připustit i proti takovým útokům. Zvláštní případ nastává, pokud je taková trestně neodpovědná osoba navedena trestně odpovědným útočníkem. V tomto případě, stejně jako u poštvaného zvířete, se situace vyhodnotí jako útok prostřednictvím tzv. živého nástroje. Osoba trestně neodpovědná tak jedná v nepřímém pachatelství.¹⁵⁰

V současnosti převládá v trestněprávní nauce názorový proud, který se přiklání k posouzení výše uvedených situací jako útoků, jež lze odvracet pomocí institutu nutné obrany, nehledě

---

¹⁴⁰ ŠÁMAL, Pavel; GŘIVNA, Tomáš; NOVOTNÝ, Oto; HERCZEG, Jiří; VANDUCHOVÁ, Marie et al., *Trestní právo hmotné*. 9. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8, str. 255.

¹⁴¹ KRATOCHVÍL, Vladimír a ŠTURMA, Pavel. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7179-082-2, str. 438.

¹⁴² KUČHTA, Josef. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2198-5, str. 86-97.

¹⁴³ SOLNAŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav a CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Základy trestní odpovědnosti: podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: Orac, 2003. ISBN 80-86199-74-6, str. 101-102.

¹⁴⁴ VOKOUN, Rudolf. *Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze*. Acta Universitatis Carolinae-Iuridica, 1989, č. 3, str. 20-21.

¹⁴⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576-0, str. 275.

¹⁴⁶ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576-0, str. 275.

¹⁴⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 666.

¹⁴⁸ KRATOCHVÍL, Vladimír a ŠTURMA, Pavel. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7179-082-2, str. 436.

¹⁴⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 667.

¹⁵⁰ KOUCKÝ, Roman. K problematice nutné obrany. *Právní fórum* 12/2006, str. 437.

na formu jejich zavinění. V tomto důsledku je tedy dle české doktríny možné institut nutné obrany aplikovat i na útoky osob nepřičetných, duševně chorých či dětí.

Dle mého názoru je třeba zkoumat, zda je jednání útočníka objektivně proti právu, a to nehledě na formu jeho zavinění. Mám za to, že je vždy na místě umožnit ohrožené osobě bránit se v rámci mezí nutné obrany, byť jde ze strany útočníka o jednání nezaviněné. Obránce, kromě situací na první pohled zřejmých, nemá nástroje k tomu, aby rozeznal, zda se v pozici útočníka v konkrétním případě nachází dítě nebo duševně nemocná osoba. Stanovisko subjektivní protiprávnosti by kladlo na ohroženou osobu nepřiměřené požadavky záležející v tom, že by v podstatě musela zkoumat a zjišťovat, jaká forma zavinění je u útočníka přítomna, což je dle mého názoru nepřiměřeně tvrdé, ba nemožné.

Nutná obrana dále předpokládá střet osob, jež jsou rozděleny na dvě strany dle počáteční iniciativy útoku, a to na stranu útočící a na stranu bránící se. Iniciativa vzájemného střetu tedy musí vycházet vždy právě ze strany útočníka. Pokud je v konkrétní situaci v pozici na straně útočníka více osob, je možné se bránit vůči všem těmto útočnickům, nikoliv jen pouze vůči útočnickovi hlavnímu.¹⁵¹ Pokud se však pozice útočníka i obránce dynamicky střídá, po ukončení jednoho útoku začne útočit obránce a naopak, potom může toto zápasení více osob naplnit skutkovou podstatu trestného činu rvačky dle § 158 trestního zákoníku.¹⁵²

Za útoky nemohou být v žádném případě považovány jednání, která vůbec nejsou projevy vůle.¹⁵³ Jsou to např. ohrožující pohyby způsobené epileptickým záchvatem, záškuby a jiné reflexy při bezvědomí nenaplnují definici útoku. Za útok také nemůže být považováno projevení úmyslu spáchat trestný čin nebo pouhá výhrůžka.¹⁵⁴ V neposlední řadě nelze za útok považovat ani předem sjednanou potyčku osob, které jsou příznivci různých sportovních klubů. Zde není ani jedna strana v pozici obránce či útočníka.¹⁵⁵

Samotný útok však k naplnění podmínek nutné obrany v tomto smyslu není dostačující. Trestní zákoník požaduje, aby šlo o útok v ohraničených časových mezích, tedy o nebezpečí přímo hrozící či trvajícím.¹⁵⁶

---

¹⁵¹ č. 24/1956 Sb. rozh. tr.

¹⁵² č. 75/1956 Sb. rozh. tr.

¹⁵³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 664.

¹⁵⁴ sp. zn. 4 Tdo 600/2012

¹⁵⁵ sp. zn. 8 Tdo 188/2020

¹⁵⁶ Zákon č. 40/2009, trestní zákoník, § 29.

O útok bezprostředně hrozící se jedná v případě, kdy k porušení zájmu má dojít v blízké časové a také místní souvislosti.¹⁵⁷ Z jednání pachatele v daný okamžik musí vyplývat, že lze důvodně očekávat, že k útoku neprodleně a okamžitě dojde. Po osobě se nevyžaduje, aby vyčkala, až útočník zasáhne a zasadí tzv. první úder.¹⁵⁸ Postačí, když z jednání útočníka lze objektivně usuzovat, že existuje reálná bezprostřední hrozba útoku.¹⁵⁹ Skutečnost, že si obránce připraví proti očekávanému, avšak dosud nezapočatému útoku předem zbraň, však nevylučuje, že bude jednat v zákonných časových mezích nutné obrany.¹⁶⁰

Druhá z časových podmínek naznačuje situaci, kdy je útok fakticky realizován a v daný moment trvá. Za trvajícím útokem se považuje jednání od okamžiku jeho počátku až do jeho skončení.¹⁶¹ Konec útoku je moment, kdy nebezpečí ustalo, útok je definitivně ukončen a nehrozí nebezpečí další újmy. V momentě, kdy je útok přerušen či ukončen a nebezpečí již nehrozí bezprostředně, tj. není splněna ani jedna z časových podmínek útoku, nepřichází nutná obrana v úvahu.¹⁶² Pokud se obránce neomezí na odvrácení útoku, nýbrž začne sám útočit poté, co nebezpečí ustalo, např. se dá do vzájemné pútky s útočníkem, pak platí, že již nejedná v nutné obraně.¹⁶³

Jinak je třeba posoudit přestávku v boji, při které lze očekávat, že útok bude bezprostředně pokračovat.¹⁶⁴

3.2.2 Zájem chráněný trestním zákonem

Nutná obrana je jednání spočívající v tom, že je odvráceno nebezpečí, jež vzniká útokem, který je mířen proti zájmu chráněnému trestním zákonem. Zájem je zpravidla vyjádřen v objektu trestného činu a je podrobněji rozveden v každém jednotlivém ustanovení zvláštní části trestního zákoníku, jak již bylo vysvětleno v podkapitole č. 2.2.1, která o zájmu pojednává ve vztahu ke krajní nouzi. Jedná se zejména o zájmy na ochraně života, zdraví, svobody,

¹⁵⁷ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576-0, str. 276.

¹⁵⁸ NOVOTNÝ, František. *Trestní právo hmotné*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-651-4, str. 148.

¹⁵⁹ KUČERA, Pavel. K některým aspektům nutné obrany ve smyslu § 29 trestního zákoníku. *Trestní právo 4/2017*.
¹⁶⁰ č. 19/1982 Sb. rozh. tr.

¹⁶¹ NOVOTNÝ, František. *Právo na sebeobranu*. Praha: LexisNexis, 2006. ISBN 80-86920-10-0, str. 41.

¹⁶² KUČERA, Pavel. K některým aspektům nutné obrany ve smyslu § 29 trestního zákoníku. *Trestní právo 4/2017*.

¹⁶³ č. 26/1967 Sb. rozh. tr.; č. 18/1979 Sb. rozh. tr.

¹⁶⁴ KUČTA, Josef. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2198-5, str. 124-125.

osobnosti apod.¹⁶⁵ Může se jednat o zájmy jednotlivce či celé společnosti, zájmy vlastní i zájmy cizích osob, zájmy individuální, celospolečenské či státní.¹⁶⁶ Střetávají se tak hodnoty chráněné trestním zákonem, kdy na jedné straně stojí hodnota, na kterou je útočeno a která je ohrožována a druhá hodnota, kterou je zpravidla nutné poškodit za účelem obrany zájmu prvního. Osoba, která útok odvrací, tímto poskytuje ochranu zájmům, které trestní zákon chrání a v tomto důsledku tak nejedná proti účelu trestního zákoníku, ale naopak, v souladu s ním.¹⁶⁷

Útok může mířit na kterýkoliv zájem, jenž je chráněn trestním zákonem, nejčastěji jde v praxi o útoky na život, zdraví, svobodu či majetek osoby.¹⁶⁸ Proti některým trestným činům je však nutná obrana z povahy věci vyloučena, je tomu tak např. u zanedbání povinné výživy dle § 196 trestního zákoníku a u některých verbálních trestných činů¹⁶⁹.

Otázka je, zda chránit právní statky osoby, která sama útok vyprovokovala. V tomto případě platí, že je nutné poskytnout ochranu i těm zájmům, jež jsou ohroženy následkem provokace ze strany té stejné osoby, o jejíž zájmy se jedná.¹⁷⁰ I v těchto případech se tzv. provokatér může bránit v rámci mezí nutné obrany. Nutnou obranu však nelze využít proti útoku, který byl vyprovokován za účelem spáchání trestného činu na druhé osobě pod rouškou nutné obrany.¹⁷¹

3.2.3 Zcela zjevná nepřiměřenost obrany

Trestní zákoník stanoví také podmínky určující míru přiměřenosti nutné obrany, a to tak, že nutná obrana nesmí být zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.¹⁷² Obrana tedy nemusí splňovat podmínku proporcionality, jak je tomu u krajní nouze, ale podmínku přiměřenosti, dle které se srovnává způsob obrany se způsobem útoku. Aby byla obrana v konkrétním případě s to odvrátit hrozící nebo trvající nebezpečí, je z logiky věci nutné, aby byla silnější a intenzivnější než útok samotný¹⁷³, ale zároveň nesmí způsob obrany zcela zjevně vybočovat

¹⁶⁵ Zákon č. 40/2009, trestní zákoník, zvláštní část.

¹⁶⁶ KUČTA, Josef. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2198-5, str. 121.

¹⁶⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 669.

¹⁶⁸ ŠÁMAL, Pavel; GŘIVNA, Tomáš; NOVOTNÝ, Oto; HERCZEG, Jiří; VANDUCHOVÁ, Marie et al., *Trestní právo hmotné*. 9. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8, str. 254.

¹⁶⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576-0, str. 275.

¹⁷⁰ FRYŠTÁK, Marek. *Trestní právo hmotné*. Ostrava: Key Publishing, 2015. ISBN 978-80-7418-221-1, str. 83.

¹⁷¹ CHMELÍK, Jan, František NOVOTNÝ a Simona STOČESOVÁ. *Trestní právo hmotné: obecná část*. Plzeň: Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), 2016. ISBN 978-80-7380-583-8, str. 144.

¹⁷² Zákon č. 40/2009, trestní zákoník, § 29.

¹⁷³ č. 14/1999 Sb. rozh. tr.

z mezí přiměřenosti.¹⁷⁴ Nutná obrana tedy nesmí být přehnaná a ve zcela hrubém nepoměru k útoku.¹⁷⁵

Doktrína v některých případech rozlišuje pojem „přiměřenost“, který vztahuje k poměru intenzity útoku a obrany, od pojmu „proporcionalita“, který značí poměr mezi újmou hrozící a způsobenou.¹⁷⁶

Splnění podmínky přiměřenosti je však vždy třeba nutně posuzovat s ohledem na subjektivní pohled osoby odvracející nebezpečí, která velmi často jedná pod tlakem situace a v časové tísní. Jinými slovy je třeba zkoumat, jak se osobě v moment odvracení útoku obrana jevila.¹⁷⁷ Uplatňuje se tedy subjektivní přístup, nikoliv přístup objektivní, kde by zásadní roli hrálo kritérium průměrné osoby s průměrným úsudkem.¹⁷⁸

I tento subjektivní přístup má však své limity a nelze jej absolutizovat. Koriguje se tak přístupem objektivním, a to především z toho důvodu, že obránce může jednat v omylu nebo může k celé situaci projevovat příliš nedbalý postoj, což se bude projevovat na způsobu jeho obranného jednání. Z těchto důvodů nelze přihlížet jen a pouze k jeho subjektivnímu pohledu na celou situaci.¹⁷⁹ Jednak je třeba zhodnotit konkrétní objektivní okolnosti případu, jako např. místo útoku, možnost pomoci od jiných osob, použité zbraně obránce i útočnicka, fyzické dispozice obránce a útočnicka, a jednak je také třeba přihlídnout k subjektivnímu stavu napadené osoby, kdy je třeba mít neustále na paměti, že tato musí reagovat ihned a bez možnosti rozmýšlení.¹⁸⁰

Pojem „způsob útoku“ představuje pojem širší než je pojem „intenzita útoku“¹⁸¹ a je třeba jej vždy vykládat extenzivně. Pod pojem „způsob útoku“ je třeba zahrnout nejen způsob jeho provedení, ale i charakteristiku osoby útočnicka, jeho vlastnosti a úmysly, použitou zbraň a další

---

¹⁷⁴ č. II/1965 Sb. rozh. tr.

¹⁷⁵ KUCHTA, Josef. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2198-5, str. 140.

¹⁷⁶ DOLENSKÝ, Adolf. Nová koncepce nutné obrany (§ 13 trestního zákona). *Bulletin advokacie*, 1/1994, s. 19.

¹⁷⁷ č. 41/1980 Sb. rozh. tr.

¹⁷⁸ NOVOTNÝ, František a KYBIC, Petr. Nutná obrana (několik poznámek). *Trestní právo 2/2015*.

¹⁷⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 672.

¹⁸⁰ CHMELÍK, Jan, František NOVOTNÝ a Simona STOČESOVÁ. *Trestní právo hmotné: obecná část*. Plzeň: Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), 2016. ISBN 978-80-7380-583-8, str. 145.

¹⁸¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576-0, str. 278.

relevantní okolnosti.¹⁸² Rovněž se pod pojem zahrnuje nebezpečí, které může potenciálně hrozit, jako např. nebezpečí, že se k útoku přidají ostatní osoby doprovázející útočníka.

Co se týká užitých zbraní, je třeba vytknout před závorku, že intenzita obrany a její přiměřenost se neposuzuje z hlediska použité zbraně, ale z hlediska způsobu a intenzity jejího použití.¹⁸³ Je důležité předestřít, že se neuplatňuje zásada rovnosti zbraní. Zbraň útočníka a obránce nemusí být stejné, a to ani přibližně.¹⁸⁴ Obránce vždy použije právě ten prostředek, který má zrovna k dispozici a nelze po něm požadovat, aby si obstaral jiný, který bude alespoň podobný prostředku útočníka. Volba konkrétního způsobu obrany není nikterak omezena, je pouze na obránci, jaký prostředek si zvolí. Na osobu bránící se útoku v tomto směru nelze klást přehnané nároky, zejména požadovat, aby osoba odvrátila útok mírnějším, ale nejistým prostředkem.¹⁸⁵ Soudní judikatura např. dovodila, že proti dvěma útočníkům, kteří po ohrožené osobě házejí kameny, není zcela zjevně nepřiměřené, pokud vůči nim osoba použije střelnou zbraň, a to z důvodu, že útok obránci již způsobil zranění a navíc nebylo v dohlednu, že by útok ustal.¹⁸⁶

Pokud útočník nedisponuje žádným prostředkem, tedy je neozbrojen a obránce proti němu užije zbraně, nelze z tohoto automaticky vyvodit závěr, že jde o útok zcela zjevně nepřiměřený.¹⁸⁷ Taktéž nelze usuzovat, že šlo o zcela zjevně nepřiměřenou obranu, pokud útočník bude usmrcen nebo těžce zraněn a obránce nebude mít zranění žádná.¹⁸⁸ Stejně tak nelze pod kritérium zcela zjevně nepřiměřené obrany zahrnout případy, kdy se osoba nevyhnula nebezpečí útěkem, ale aktivním protiútokem, i když byl útek fakticky možný.¹⁸⁹ Obrana nemusí být vykonána v pasivní formě, např. ustupováním, může mít i formu aktivní, a to vždy, pokud jsou splněny podmínky nutné obrany.¹⁹⁰

---

¹⁸² JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576-0, str. 278.

¹⁸³ sp. zn. 3 Tdo 1048/2015

¹⁸⁴ VANTUCH, Pavel. *Trestní zákoník s komentářem, k 1.8. 2011: komentář k zákonu č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů*. Olomouc: ANAG, 2011. ISBN 978-80-7263-677-8, str. 85.

¹⁸⁵ VANTUCH, Pavel. *Trestní zákoník s komentářem, k 1.8. 2011: komentář k zákonu č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů*. Olomouc: ANAG, 2011. ISBN 978-80-7263-677-8, str. 85.

¹⁸⁶ PŮRY, František. Souhrn aktuální judikatury – V. Nutná obrana v trestním právu. *Trestněprávní revue* 8/2007, str. 230.

¹⁸⁷ č. 47/1995 Sb. rozh. tr.

¹⁸⁸ č. 25/1976 Sb. rozh. tr.

¹⁸⁹ č. 19/1958 Sb. rozh. tr.

¹⁹⁰ č. 47/1995 Sb. rozh. tr.

Pomyslné hranice právem aprobované nutné obrany jsou v celku obecné a široké, avšak ne zcela bezbřehé. Trestní zákoník neuvádí konkrétní měřítko pro vyhodnocení nutné obrany jako zcela zjevně nepřiměřené, a tak je vždy třeba vyjít ze všech okolností daného případu, jeho zvláštností a posoudit věc individuálně a komplexně ve všech jejich souvislostech. Platí však, že nutná obrana nesmí být ve vztahu ke způsobu útoku zcela zjevně nepřiměřená, *a contrario*, může se jednat o obranu nepřiměřenou i zjevně nepřiměřenou.¹⁹¹

3.3 Překročení mezi krajní nouze

Trestní zákoník stanoví podmínky, které musí být dodrženy, aby jednání požívalo ochrany v rámci institutu nutné obrany. V některých případech však může dojít k nenaplnění či překročení předpokládaných podmínek této okolnosti vylučující protiprávnost.

Exces, tedy překročení mezi nutné obrany, z hlediska českého trestního práva nastává, pokud zde existují některé podmínky ospravedlňující užití nutné obrany, avšak ne všechny byly zcela naplněny a jedná se o případy tzv. blízké nutné obraně. Exces nastává taktéž, pokud podmínky nejsou přítomné vůbec.¹⁹² Obránce v takových případech nejedná pod pomyslnou ochranou okolností vylučujících protiprávnost, ale jedná protiprávně, tedy v rozporu se zákonem chráněnými zájmy.

Jak již bylo nastíněno v kapitole pojednávající o krajní nouzi, lze rozdělit podmínky nutné obrany na ty, které podmiňují navození stavu nutné obrany jako takové, tedy konstituují prostředí, ve kterém se nutná obrana může uplatnit a následně ty, které je nutné při jednání v nutné obraně dodržet, čili meze tohoto jednání jako takového.¹⁹³ O překročení mezi nutné obrany jde *stricto sensu* jen v případě druhém. Tyto podmínky však bývají v praxi posuzovány jednotně a jejich nesplnění má totožné právní důsledky.¹⁹⁴

Teorie a praxe rozlišuje dva druhy excesů, a to exces extenzivní a exces intenzivní.

3.3.1 Exces extenzivní

Účelem institutu nutné obrany je poskytnout ochranu zájmům, kterým hrozí porucha vlivem útoku trvajícího nebo bezprostředně hrozícího. Proto nelze uznávat za jednání sloužící k ochraně těchto zájmů takové činy, které jsou vykonávány, když újma zájmům chráněným trestním zákonem nehrozí. Exces extenzivní tedy značí vybočení z časových mezí nutné

¹⁹¹ č. 20/2008 Sb. rozh. tr.

¹⁹² KUČHTA, Josef. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2198-5, str. 165.

¹⁹³ VOKOUN, Rudolf. Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze. *Acta Universitatis Carolinae-Iuridica*, 1989, č. 3, str. 63-64.

¹⁹⁴ KUČHTA, Josef. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2198-5, str. 166.

obranu, jak byly popsány v podkapitole č. 3.2.1. Obráný útok byl tedy prováděn v době, kdy nebezpečí bezprostředně nehrozilo a jednalo se tak o nutnou obranu předčasnou, nebo nebezpečí již bylo ukončeno a dále netrvalo.¹⁹⁵

O předčasnou nutnou obranu se jedná, pokud útok sice může hrozit, avšak tato obava ještě nedošla do stádia hrozby bezprostřední. Určení přesného momentu, kterým se hrozba již stává bezprostřední, však není jednoduché. Obecně nelze tvrdit, že okamžik bezprostřední hrozby jde ruku v ruce s okamžikem zahájení útoku. Důležitý je jednoznačný projev úmyslu tento útok provést.¹⁹⁶

Druhým případem je tzv. obrana opožděná, tedy provedení zásahu až po ukončení útoku. Nutné obrany se tedy nemůže dovolávat osoba, která se neomezí na odvrácení útoku, nýbrž podniká vůči útočníkovi další, nežádoucí činy útočné povahy.¹⁹⁷ Útočné jednání osoby bránící se po skončení nebezpečí nelze považovat za nutnou obranu. Zpravidla se jedná o akty msty, zlosti či zmatku, které nejsou s to požívat benefícia nutné obrany. Jako extenzivní exces z časových podmínek nutné obrany je nutno posoudit např. situaci, kdy útočník po napadení již leží nehybně na zemi a obránce ho stále bije pěstmi do obličeje.¹⁹⁸

Kuchta¹⁹⁹ uvádí tři případy, ze kterých lze dovodit ukončení útoku. První případ je, když útočník upustil od útoku, druhý případ, pokud již útočník dosáhl zamýšleného účelu a třetí, pokud obránce útok úspěšně odvrátil a útočníkovi je znemožněno dále ve škodlivém jednání pokračovat.

Pokud není postaveno najisto, zda útok v danou chvíli trval či bezprostředně hrozil, potom nepostačuje závěr, že útok s největší mírou pravděpodobnosti skončil. Pokud nelze zcela s jistotou tuto skutečnost dokázat, potom je na místě vycházet ze zásady *in dubio pro reo* a usoudit tak, že obrana obviněného, který se proti útoku bránil, byla na místě a útok je třeba považovat za trvajícím v daném momentě.²⁰⁰

3.3.2 Exces intenzivní

¹⁹⁵ KOUCKÝ, Roman. K problematice nutné obrany. *Právní fórum* 12/2006, str. 437.

¹⁹⁶ KOUCKÝ, Roman. K problematice nutné obrany. *Právní fórum* 12/2006, str. 437.

¹⁹⁷ č. 26/1967 Sb. rozh. tr.

¹⁹⁸ č. 26/2017 Sb. rozh. tr.

¹⁹⁹ KUČHTA, Josef. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2198-5, str. 126.

²⁰⁰ č. 36/1991 Sb. rozh. tr.

U intenzivního excesu je při jednání v nutné obraně porušena podmínka udávající kritérium přiměřenosti. Nesmí se tedy jednat o obranu zakládající zcela zjevnou nepřiměřenost.²⁰¹ Jedná se o překročení mezi nutné obrany primárně ve vztahu k míře a intenzitě obranného zákroku, sekundárně potom o přiměřenost ve vztahu ke způsobenému následku.

Za exces nelze považovat obranu, která je nepřiměřená, ale musí jít o tak závažnou nepřiměřenost, aby ji bylo možno posoudit jako zcela zjevné, očividné a hrubé překročení mezi přiměřenosti.

Při hodnocení, zda při obranném jednání obránce dodržel podmínku přiměřenosti, jsou stěžejní dvě kritéria. V první řadě je třeba poměřit způsob obranného jednání se způsobem útoku, a to ve všech jejích aspektech.²⁰² K tomuto posouzení v podrobnostech viz podkapitola č. 3.2.3, která se zabývá analýzou podmínky přiměřenosti komplexněji a detailněji. Jak již bylo uvedeno v podkapitole 3.2.3., je nutné pod pojmem „způsob útoku“ vnímat celou řadu kritérií, jako je např. místo útoku, osoba útočnicka, použitá zbraň apod.²⁰³ Kritérium spíše pomocné, stojící druhotně, je porovnání právem chráněných hodnot ohrožených s hodnotami obětovanými. Toto kritérium však v rámci posuzování přiměřenosti sehrává spíše okrajovou, korektivní roli.²⁰⁴

Za zcela zjevně nepřiměřenou obranu posoudil Nejvyšší soud případ,²⁰⁵ ve kterém útočnick vyčkával za plotem obydlí obránce a obránce se proti němu začal bránit nožem. Útočnick na pozemek nevniknul, obránce ani osoby v jeho obydlí nebyly přímo ohroženy. Nabízelo se tedy jako přiměřenější řešení vyrozumět policii či obydlí zabezpečit.

Kritérium zcela zjevné nepřiměřenosti však dává prostor obraně jak zjevně nepřiměřené, tak i jen nepřiměřené. Osobě v pozici obránce tak náleží v celku široký prostor pro volbu způsobu obranného jednání a intenzity. Stav, za kterého je nutno vyhodnotit toto obranné jednání jako zcela zjevně nepřiměřené, záleží na subjektivním pohledu obránce, kdy tato obrana z jeho pohledu není nezbytnou k odražení útoku a je naprosto zjevně, jasně, očividně a nepochybně neúměrná jeho intenzitě.²⁰⁶ Pokud má obrana odrazit útok, pak musí být jistě

²⁰¹ KOUCKÝ, Roman. K problematice nutné obrany. *Právní fórum* 12/2006, str. 437.

²⁰² DOLENSKÝ, Adolf. Nová koncepce nutné obrany (§ 13 trestního zákona). *Bulletin advokacie*, 1/1994, s. 19.

²⁰³ ŠÁMAL, Pavel; GŘIVNA, Tomáš; NOVOTNÝ, Oto; HERCZEG, Jiří; VANDUCHOVÁ, Marie et al., *Trestní právo hmotné*. 9. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8, str. 261.

²⁰⁴ ŠÁMAL, Pavel; GŘIVNA, Tomáš; NOVOTNÝ, Oto; HERCZEG, Jiří; VANDUCHOVÁ, Marie et al., *Trestní právo hmotné*. 9. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8, str. 261.

²⁰⁵ sp. zn. 4 Tdo 600/2012

²⁰⁶ SOLNAŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav a CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Základy trestní odpovědnosti: podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: Orac, 2003. ISBN 80-86199-74-6, str. 152; sp. zn. 5 Tdo 162/2007.

vyšší intenzity, než intenzita samotného útoku, nesmí být však zcela zjevně a přehnaně silnější, než je třeba k jeho odvrácení.²⁰⁷

Na jedné straně primárně převládá zájem ochránit osobu, na niž je útok směřován, chránit její právem chráněné zájmy a vytyčit jí k tomu legální prostředky ochrany, kterými bude schopna nebezpečí odvrátit, což vychází z myšlenky, dle které je zpravidla útočník povinen nést nepříznivé následky svého protiprávního jednání. Na druhé straně však nelze ignorovat ani právem chráněné hodnoty útočníka a je třeba v určité míře poskytnout ochranu i jemu, pokud by vůči jeho zájmům bylo zasahováno nad míru zcela zjevně nepřiměřenou.

3.4 Putativní nutná obrana a její následky

Pokud má být vyloučena protiprávnost u určitých jednání směřujících k obraně zájmům chráněným trestním zákonem, potom je nutné, aby nebezpečí bylo skutečné. Nutná obrana nemůže být přípustná proti domnělému nebezpečí, jež není způsobilé ohrozit či poškodit žádný zájem chráněný trestním zákonem.²⁰⁸

Situace, kdy existuje nesoulad mezi představou pachatele a stavem skutečným a pachatel se tedy domnívá, že jsou naplněny podmínky užití nutné obrany, i když ve skutečnosti žádné nebezpečí nevzniká, se označuje jako zdánlivá či putativní nutná obrana.²⁰⁹ Domnělé nebezpečí existuje pouze v mysli osoby, není tedy skutečné.

Tyto situace je třeba právně vyhodnotit a posoudit dle pravidel o skutkovém omylu, konkrétně pozitivního omylu o okolnostech vylučujících protiprávnost dle § 18 odst. 4 trestního zákoníku.²¹⁰ Tyto zásady sice vylučují odpovědnost za úmyslný trestný čin, avšak je možné prosadit odpovědnost za trestné činy nedbalostní, spáchané z nevědomé nedbalosti.

Trestní odpovědnost obránce tedy není apriori vyloučena, i když se domnívá, že jedná oprávněně za splnění podmínek nutné obrany. Aby mohlo dojít k vyloučení trestní odpovědnosti obránce v rámci jednání v putativní nutné obraně, musí zde být splněny všechny podmínky nutné obrany a dodrženy limity jejího jednání.²¹¹ Pokud by však osoba odvracela útok

---

²⁰⁷ sp. zn. IV ÚS 433/02.

²⁰⁸ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné*. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-042-3, str. 378.

²⁰⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 671.

²¹⁰ ŠÁMAL, Pavel; GŘIVNA, Tomáš; NOVOTNÝ, Oto; HERCZEG, Jiří; VANDUCHOVÁ, Marie et al., *Trestní právo hmotné*. 9. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8, str. 262.

²¹¹ NOVOTNÝ, František. *Trestní právo hmotné*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-651-4, str. 151.

způsobem zcela zjevně nepřiměřeným, není vyloučena odpovědnost za úmyslný trestný čin, protože tato situace vylučuje použití § 18 odst. 4 trestního zákoníku.²¹²

Při hodnocení, zda konkrétní akt odpovídá limitům zdánlivé nutné obrany, je důležité vzít v potaz perspektivu obránce. Závěr o splnění či nesplnění podmínek putativní obrany musí být založen především na tom, jak situace v daném okamžiku působila na osobu obránce, a to s ohledem na všechny okolnosti. Nejde o to, jak by situaci vnímal útočník či nestranný pozorovatel.²¹³

3.5 Negativní skutkový omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost

Oproti situaci putativní nutné obrany, která ve své podstatě značí pozitivní skutkový omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost, je opačným případem negativní skutkový omyl o těchto okolnostech. Jde o situaci, kdy se osoba mylně domnívá, že páchá trestný čin, avšak nevědomě svým jednáním odvrátí útok. Objektivně jsou dány podmínky, za kterých lze aplikovat nutnou obranu, avšak útočník jedná v úmyslu spáchat trestný čin. Okolností, které vylučují protiprávnost jeho jednání, si není vědom.²¹⁴

Názory na právní důsledky tohoto jednání nejsou v rámci teorie sjednoceny. Dle názoru Šámala²¹⁵ se jednání posoudí jako pokus trestného činu, a to za předpokladu dostatečné společenské škodlivosti. Situace má právně stejné důsledky jako pozitivní omyl o skutečnostech tvořící znaky trestného činu. K tomuto posouzení se přikláním i já.

---

²¹² č. 14/2020 rozh. tr.

²¹³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 671.

²¹⁴ KLAPAL, Vít. Negativní skutkový omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost. *Trestněprávní revue* 5/2012, str. 112.

²¹⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 671.

4 Právní důsledky překročení mezí nutné obrany a krajní nouze

4.1 Obecně k právním důsledkům překročení mezí krajní nouze a nutné obrany, právní kvalifikace tohoto jednání

V předchozích kapitolách této práce byl podán detailní rozbor podmínek, které musí být kumulativně dodrženy, aby jednání bylo možné podřadit pod instituty krajní nouze a nutné obrany. Dodržení těchto podmínek způsobí, že trestní odpovědnost osoby jednající je vyloučena. V případě, že dojde k naplnění podmínek pouze zčásti, je nutné jednání posoudit jako exces, tedy vybočení z mezí těchto okolností vylučujících protiprávnost. Ucelený výklad charakterizující jednotlivé excesy je podán v kapitolách výše. Tato kapitola má za cíl popsat a analyzovat právní důsledky spojené s nedodržením podmínek krajní nouze a nutné obrany.

Pokud v konkrétním případě nedojde k naplnění zákonných podmínek krajní nouze nebo nutné obrany ve všech směrech, není s těmito činy možné spojit beneficium spočívající v posouzení jednání jako okolnosti, která vylučuje protiprávnost. V tomto kontextu není rozhodující, o jaký druh excesu se jedná a v čem toto vybočení spočívá. Může se v zásadě jednat o jakékoliv porušení kterékoliv podmínky nutné obrany nebo krajní nouze. Důsledky, které jsou s tímto překročením spojeny, jsou totožné pro všechny druhy excesů.

Na toto excesivní jednání je třeba hledět jako na protiprávní, jelikož, třebaže částečně, je jednáním společensky škodlivým, zasahujícím proti trestním zákonem chráněným zájmům a nelze toto jednání považovat za společensky prospěšné či žádoucí. V tomto důsledku dochází dle obecných právních zásad k posouzení činu jako trestného, tedy jeho podřazení pod skutkovou podstatu některého z trestných činů uvedených ve zvláštní části trestního zákoníku. V případě, že má být jednání posouzeno jako ten který trestný čin, je nutné, aby tento čin naplnil všechny jeho legální znaky, obecné i typové. Je přitom lhostejné, zda se jedná o čin vyžadující nedbalostní či úmyslné zavinění.²¹⁶

Stěžejní zásada, zakotvená českým trestním právem, je zásada odpovědnosti za zavinění.²¹⁷ Při kvalifikování konkrétního jednání jako trestného činu je tak nezbytné, aby toto bylo kryto zaviněním, neboť jinak nemůže dojít ke vzniku trestní odpovědnosti.²¹⁸ Dále je nutné rozlišit

²¹⁶ KUČHTA, Josef. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2198-5, str. 166.

²¹⁷ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 13 odst. 2.

²¹⁸ HERCZEG, František. Zavinění a omyl v novém trestním kodexu. *Bulletin advokacie 10/2009*, str. 47.

formu tohoto zavinění, tedy, zda jde o zavinění úmyslné či nedbalostní, neboť některé trestné činy mohou být spáchány jen ve formě úmyslné²¹⁹ a některé jen ve formě nedbalostní²²⁰.

Určení konkrétní formy zavinění u excesu však může skýtat celou řadu problémů, neboť je nutné diferencovat mezi zaviněním ve vztahu ke znakům skutkové podstaty trestného činu a zaviněním ve vztahu k vybočení z mezí nutné obrany či krajní nouze, kdy tyto dva vztahy nemusí být vždy v souladu.²²¹ V tomto směru vyvstává otázka, jaký z těchto dvou vztahů je pro právní kvalifikaci činu klíčový.

V případě, že bude preferováno kritérium zavinění k následku, může v praxi docházet k závěrům svědčícím o zcela zjevné nespravedlnosti. Uvedené lze demonstrovat na situaci, kdy obránce nevěděl, ač vědět měl a mohl, že je útok již ukončen a mylně se domníval, že útočné jednání dále trvá a tak, s cílem útočníka zastavit, mu úmyslně způsobil ublížení na zdraví nebo jej dokonce usmrtil. Dle tohoto kritéria by byl obránce odpovědný za úmyslný trestný čin, což se jeví jako příliš tvrdé a nespravedlivé řešení, zvláště za situace, kdy osoba bude odpovídat za stejný trestný čin, jako osoba, která tyto meze překročila úmyslně, např. z pomstychtivosti či zlosti. Toto řešení dle mého názoru není s to dostatečně reflektovat společenskou závažnost činu a z tohoto důvodu se mi nejeví býti vhodným.

Pokud by za rozhodující kritérium bylo považováno zavinění ve vztahu k excesu, potom můžou nastat neřešitelné situace, kdy obránce úmyslně překročí meze nutné obrany, přičemž útočníka z nedbalosti usmrtí. Jednání by se muselo posoudit jako úmyslný trestný čin, ač zavinění k tomuto následku nebylo v zákonem požadované úmyslné formě.

Vokoun²²² k tomuto podává řešení záležející ve spojení těchto duálních vztahů. Trestní odpovědnost je dle něj třeba vyvodit nejen ze zavinění ve vztahu k následku, ale též ze zavinění vztahujícího se k excesu. Pokud zavinění v jednom ze vztahů bude zcela absentovat, potom nelze než dospět k závěru, že je trestní odpovědnost vyloučena. Pokud je však v každém ze vztahů přítomna odlišná forma zavinění, řešení je složitější. O úmyslný trestný čin může jít pouze v případě, kdy zavinění ve formě úmyslu bude totožně přítomné u obou ze vztahů.

---

²¹⁹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 145.

²²⁰ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 147.

²²¹ HERCZEG, František. Zavinění a omyl v novém trestním kodexu. *Bulletin advokacie 10/2009*, str. 47.

²²² VOKOUN, Rudolf. *Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze*. Acta Universitatis Carolinae-Iuridica, 1989, č. 3, str. 65-70.

U nedbalostní formy zavinění postačuje, pokud alespoň jeden vztah je kryt touto kulpózní formou zavinění. Toto pojetí kvituje současná odborná veřejnost²²³ i judikatura.²²⁴

Pokud je na základě výše uvedeného dáno zavinění v požadované formě, vzniká u obránce trestní odpovědnost za spáchaný trestný čin. I když je třeba posoudit exces jako nezákonný, je třeba brát na zřetel, že ke spáchání trestného činu došlo v situacích blízkým okolnostem vylučujícím protiprávnost, jelikož společenská škodlivost tohoto jednání je ve srovnání se standardními podmínkami páchaní trestné činnosti nepoměrně nižší. Je třeba mít také na paměti, že bez ohrožení ze strany osoby útočníka by ke spáchání trestného činu ze strany obránce teoreticky nikdy nemuselo dojít. Je žádoucí, aby tyto skutečnosti byly při rozhodování o trestu soudem zohledněny, a to prostřednictvím několika institutů, jež se nabízejí. Tyto nástroje osobám jednajícím zaručují, že jejich snaha ochránit své vlastní či cizí zájmy bude brána v úvahu při stanovení druhu trestu a jeho výměry, pokud dojde k vybočení z mezí podmínek krajní nouze či nutné obrany. Bez těchto záruk by mohlo v praxi docházet ke zdráhání se zasáhnout na ochranu zájmů, což by mohlo vézt k nevyužívání institutů nutné obrany a krajní nouze, v důsledku kterého by tyto byly zakotveny v trestním zákoníku pouze proklamačně. Tento stav by byl z hlediska ochrany společnosti i jednotlivců zcela nežádoucí.

Z hlediska právních důsledků lze obecně k překročení mezí nutné obrany a krajní nouze přistupovat třemi způsoby, a to kompletním vyloučením trestní odpovědnosti, podřazením vybočení pod zvláštní privilegovanou skutkovou podstatu, nebo snížením trestní sazby. V českém trestním právu se uplatňuje postih dle zvláštních skutkových podstat a případ poslední, tedy snížení trestní sazby.

Ke snížení trestní sazby obecně stanovené trestním zákoníkem může legálně dojít v několika případech. Soud může snížit standardní trestní sazbu v důsledku uznání vybočení z mezí jako okolnosti obecně polehčující dle § 41 písm. g trestního zákoníku nebo může přistoupit k mimořádnému snížení trestu v souladu s § 58 odst. 7 trestního zákoníku.

Postih v podobě zvláštní skutkové podstaty trestného činu je možné v trestním zákoníku nalézt jen ve vztahu k některým trestným činům.²²⁵ V současnosti tak neexistuje obecné ustanovení,

---

²²³ KUCHTA, Josef. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2198-5, str. 166-167.

²²⁴ č. 20/2008 Sb. rozh. tr.

²²⁵ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 141, § 146a.

keré by bylo možné vztáhnout na veškeré excesy a jež by umožnilo privilegovat toto vybočení obecným nástrojem použitelným na všechny trestné činy.

Jednotlivým právním důsledkům překročení mezi krajní nouze a nutné obrany jsou věnovány následující podkapitoly.

4.1.1 Obecně polehčující okolnosti při ukládání trestu

Obecně polehčující okolnosti jsou právně významné skutečnosti, které mají zásadní dopad na rozhodování soudu o druhu trestu a jeho výměře. Tyto okolnosti představují faktory, které určují, zda bude trest uložen, popř. jaký druh trestu a v jaké výměře. Jde o okolnosti obecně použitelné na kterékoliv trestné činy, a to nedbalostí i úmyslné.²²⁶ Výjimku představují trestné činy, kde je polehčující okolnost zahrnuta již ve skutkové podstatě samotného trestného činu. Právní konstrukce okolností představuje nástroj, kterým lze ke každému pachateli přistupovat individuálně a zohlednit tak různé skutečnosti osobního charakteru. Tyto okolnosti jsou v zákoně stanoveny demonstrativně a jejich výčet tak není uzavřený, z čehož vyplývá, že lze pod tyto okolnosti zahrnout celou řadu různorodých skutečností tak, aby bylo možné skutečně vycházet z konkrétních okolností a zvláštností daného případu.²²⁷

Okolnosti se mohou vztahovat k osobě pachatele, k účinku trestného činu nebo k jeho následku, ke způsobu jednání pachatele, k pohnutce či subjektivní stránce trestného činu.²²⁸ Tyto okolnosti představují důležité aspekty ve prospěch pachatele a mohou vést ke zmírnění druhu trestu nebo jeho výměry, v některých případech mohou dokonce sloužit jako důvod např. pro upuštění od potrestání dle § 46 trestního zákoníku.²²⁹

Spáchání trestného činu při odvracení nebezpečí, aniž byly splněny podmínky krajní nouze nebo nutné obrany, je obecně považováno za polehčující okolnost dle § 41 písm. g trestního zákoníku. Zákon tímto privileguje jakékoliv vybočení z mezí podmínek krajní nouze a nutné obrany. Jak bylo uvedeno výše v této podkapitole, je toto právní posouzení možné zohlednit při ukládání trestu za účelem jeho individualizace, tedy při rozhodnutí o druhu trestu a jeho délce.

---

²²⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 833.

²²⁷ ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník: komentář*. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022.

²²⁸ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576-0, str. 278.

²²⁹ PROUZA, Daniel. *Trestní zákoník s judikaturou*. Praha: C.H. Beck, 2010. Beckova edice zákonů s judikaturou. ISBN 978-80-7400-187-1, str. 138.

Institut obecně polehčujících okolností dle § 41 písm. g však nelze aplikovat na situace putativní nutné obrany, jelikož zde z podstaty věci nejde o odvrácení reálného útoku.²³⁰ Zákon stanoví v tomto ohledu jasnou podmínku udávající, že musí jít o existenci skutečného nebezpečí. To ovšem nevylučuje podřazení této skutečnosti pod jinou z obecně polehčujících okolností, zejména pod ust. § 41 písm. b trestního zákoníku, které privileguje pachatele, kteří čin spáchali „v silném rozrušení, ze soucitu nebo z nedostatku životních zkušeností“.²³¹ Nedostatek právní konstrukce tohoto ustanovení však spočívá v tom, že není reflektována konkrétní povaha rozrušení. Jinak je třeba z pohledu společenské závažnosti vyhodnotit formy rozrušení jako jsou strach či úlek, odlišně je třeba pohlížet na jiné, zavrženíhodné formy, mezi které můžeme zařadit zejména pomstychtivost či vztek.

4.1.2 Mimořádné snížení trestu odnětí svobody

Institut mimořádného snížení trestu odnětí svobody je právně zakotven v ust. § 58 trestního zákoníku a jak název napovídá, umožňuje soudu ve výjimečných případech rozhodnout o snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby a tím pachateli uložit sankci mírnější. Z pohledu tématu práce je stěžejní především odst. 7 ustanovení, který zakotví tuto možnost ve vztahu k pachateli, který se dopustil trestného činu v důsledku překročení mezi krajní nouze nebo nutné obrany.

Ustanovení o mimořádném snížení trestu odnětí svobody může soud při ukládání trestu užít, pokud má vzhledem k okolnostem případu a poměrům pachatele za to, že bude postačovat k jeho nápravě trest kratší. Soud musí v takovém případě předpokládat, že by bylo nepřiměřené pachateli uložit trestní sazbu v její standardní výměře.

Toto ustanovení tak představuje další nástroj, kterým lze zmírnit tvrdosti následků spáchání trestného činu, pokud byl tento spáchán za okolností blížících se situaci nutné obrany či krajní nouze. Mimořádné snížení trestu odnětí svobody umožňuje soudu individualizovat trest jak na základě okolností a zvláštností konkrétního případu, ale také na základě vlastností a charakteristiky osoby pachatele. Nepostačuje tudíž pouhý fakt, že trestný čin byl spáchán za okolností blížících se okolnostem vylučujícím protiprávnost. Musí zde být přítomné i jiné okolnosti, jež dostatečně odůvodňují použití tohoto institutu, a to především okolnosti na straně osoby pachatele.

---

²³⁰ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1, str. 838.

²³¹ KUČTA, Josef. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2198-5, str. 171.

Dikce ustanovení umožňuje snížení pouze jednoho druhu trestu, kterým je trest odnětí svobody. Na jiné druhy trestů tak tento nástroj aplikovat nelze. V tomto kontextu je však nutné zdůraznit, že mimořádné snížení trestu odnětí svobody je institutem toliko fakultativním a je na každém soudu, zda zváží jeho použití. Nejedná se tedy o obligatorní a plošnou aplikaci snížení trestní sazby na každý případ, ve kterém došlo ke spáchání trestného činu v intencích okolností blízcím se podmínkám okolností vylučujícím protiprávnost, ale jak značí již název ustanovení, jde o snížení toliko mimořádné a výjimečné.

Právní konstrukce odst. 7 ustanovení taktéž stanoví, že limity stanovené v odst. 4 téhož ustanovení se nepoužijí. Z tohoto vyplývá, že soud má při rozhodování o výši trestu „volnou ruku“ a může tak uložit libovolnou výši trestní sazby, jež bude svým rozsahem pod dolní hranicí trestní sazby, která je stanovena za ten který trestný čin.

V praxi může vyvstat otázka, zda se obecně polehčující okolnosti, o kterých bylo pojednáno v předchozí podkapitole, kryjí s tímto nástrojem. Odpověď na tuto otázku poskytuje Nejvyšší soud ve svém usnesení,²³² ve kterém dochází k závěru, že ve vztahu obecně polehčujících okolností s mimořádným snížením trestu odnětí svobody se uplatní zásada speciality. Obecně polehčující okolnosti se tedy aplikují primárně. Zároveň je však dle citovaného usnesení možné použít tyto nástroje zároveň, a to v případě, kdy vícero obecně polehčujících okolností daných v konkrétním případě soud vyhodnotí jako dostatečný důvod k užití mimořádného snížení trestní sazby.

4.1.3 Upuštění od potrestání

Institutem zakotveným v § 46 trestního zákoníku je soudu umožněno vynést odsuzujícím rozsudkem vinu, avšak neuložit žádný trest. Jedná se tedy ve své podstatě o soudní rozhodnutí, které neobsahuje trestněprávní sankci.²³³ Institut je projevem zásady subsidiarity trestní represe a vychází ze zásad restorativní justice.²³⁴

Tento nástroj však na rozdíl od obecně polehčujících okolností a mimořádného snížení trestu, které jsou popsány v podkapitolách výše, nezakotví výslovně, že jej lze aplikovat na případy překročení mezí nutné obrany a krajní nouze. Užití ust. § 46 trestního zákoníku na excesy

---

²³² sp. zn. 4 Tdo 61/2016.

²³³ ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník: komentář. 1. vydání (2. aktualizace)*. Praha: C. H. Beck, 2022.

²³⁴ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576-0, str. 474-476.

z podmínek okolností vylučujících protiprávnost lze však dovést z obecných zásad pro ukládání trestů.²³⁵

Soud může fakultativně aplikovat tento institut v případě splnění několika podmínek. První z podmínek je, že trestný čin, jenž byl spáchán jednáním pachatele ve formě přečinu, jehož spáchání pachatel lituje a projevuje účinnou snahu po nápravě. Další podmínka stanoví, že s přihlédnutím k závažnosti činu, který pachatel spáchal a k povaze pachatele a životu, který doposud vedl, lze důvodně předpokládat, že k ochraně společnosti a nápravě osoby postačí věc pouze projednat.

Z výše uvedeného vyplývá, že lze tento institut využít pouze na kategorii přečinů, čímž se okruh použitelnosti tohoto ust. výrazně zmenšuje. Zvláště, pokud jde o případy nutné obrany a krajní nouze, kde jde zpravidla o spáchání trestných činů vyšší společenské závažnosti, než jsou přečiny. Z velké míry jde o útoky proti těm nejdůležitějším zájmům, jež trestní zákoník chrání, jako je život, zdraví a osobní svoboda.

Podmínka upuštění od potrestání spočívající v lítosti a projevu účinné snahy po nápravě může činit problémy především v případech kulpózních excesů.²³⁶ Pokud osoba v době útoku byla přesvědčena o tom, že se jedná o reálné nebezpečí a hrozí jí újma na životě či na zdraví a útok proti útočníkovi se jí zdál nezbytný, potom si jde jen těžko představit případy, kdy osoba bude svého činu obrany litovat a projevovat vůči útočníkovi účinnou snahu po nápravě.

4.1.4 Privilegované skutkové podstaty

Posledním prostředkem, který představuje trestněprávní důsledek překročení mezí nutné obrany a krajní nouze, jsou privilegované skutkové podstaty trestných činů.

Obecně se tyto skutkové podstaty vyznačují vztahem speciality vůči obecným skutkovým podstatám,²³⁷ jelikož jejich znakem je nižší společenská závažnost ve vztahu ke skutkovým podstatám, ze kterých ve svém základu vycházejí.

---

²³⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou: zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif. 9. aktualizované vydání*. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-637-8, str. 95-100.

²³⁶ VOKOUN, Rudolf. *Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze*. Acta Universitatis Carolinae-Iuridica, 1989, č. 3, str. 72.

²³⁷ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576-0, str. 172.

Důvodem zákonného vymezení těchto privilegovaných skutkových podstat je vědomí zákonodárce o určitém okruhu společenských situací, jež se vyznačují speciálními okolnostmi a ve kterých je dán zvláštní důvod pro privilegovaný postup vůči jejich pachateli, který spočívá v mírnějších trestněprávních důsledcích protiprávního jednání. Mezi tyto speciální okolnosti, které jsou mimo jiné v úpravě trestního zákoníku daleko více akcentovány než v předchozí právní úpravě,²³⁸ řadíme např. silné rozrušení, strach, úlek či zmatek pachatele nebo zvlášť zavrženíhodné předchozí jednání poškozeného. Tyto okolnosti vedou k použití privilegované skutkové podstaty trestného činu zabití dle § 141 trestního zákoníku nebo trestného činu ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky dle § 146a.

České trestní právo v současnosti nestanoví žádnou privilegovanou skutkovou podstatu ve vztahu k překročení mezí nutné obrany nebo krajní nouze, tedy takovou, která by dopadala zvláště a explicitně pouze na případy excesů.²³⁹ Lze však vycházet z toho, že výše zmíněné privilegované skutkové podstaty trestných činů lze aplikovat i na některé případy excesů. Typicky v případě zabití může být předchozí útok považován za zvlášť zavrženíhodné jednání pachatele.²⁴⁰ Obránce se pochopitelně v důsledku útoku může nacházet v psychickém stavu, který lze charakterizovat jako silné rozrušení ze strachu, úleku nebo zmatku.²⁴¹

Ve vztahu mezi privilegovanými skutkovými podstatami, obecně polehčujícími okolnostmi a mimořádným snížením trestu odnětí svobody platí, že se primárně použijí vždy privilegované skutkové podstaty trestných činů, jelikož jejich použití zákon výslovně ukládá jako obligatorní.

---

²³⁸ ŠÁMAL, Pavel. K úvodním ustanovením připravované rekodifikace trestního zákona. *Trestněprávní revue* 12/2002, str. 349.

²³⁹ KUČHTA, Josef. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2198-5, str. 166.

²⁴⁰ sp. zn. III. ÚS 3395/10

²⁴¹ HOŘÁK, Jaromír. Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. *Bulletin advokacie* 10/2009, str. 64.

5 Zhodnocení právní úpravy a úvahy *de lege ferenda*

Co se týká nastavení a stanovení podmínek pro jednání v nutné obraně a krajní nouzi, mám za to, že právní úprava *de lege lata* nabízí uspokojivé řešení jejich vymezení. Myslím, že podmínky užití institutů krajní nouze a nutné obrany a jednání v jejich mezích jsou nastaveny dosti široce a nekladou na osobu jednající v pozici obránce nepřiměřené požadavky. V kontextu úvah *de lege ferenda* však vnímám určité nedostatky současné právní úpravy, kterým se budu věnovat níže v této kapitole.

V podkapitole 2.1 jsem uvedla, že napříč českou doktrínou je v současné době obecně shoda na tom, že proti tomu, kdo sám jedná v krajní nouzi, nemůže být užitá nutná obrana ani krajní nouze. Tento obecně přijímaný názor má však i své odpůrce, a to především v souvislosti s případem tzv. Gánovecké loupežné vraždy, kdy děti byly nuceny usmrtit vlastní babičku pod hrozbou jejich usmrcení ze strany otce.²⁴²

Pelc²⁴³ k tomuto uvádí, že ve výše zmíněném případě babička nebyla schopna obrany, a proto se Nejvyšší soud nezabýval právní otázkou možnosti obranného jednání babičky. Konstatuje však, že pokud by se postižená osoba, tedy babička, nemohla v souladu s výše uvedenou premisou bránit proti jednání činěnému v krajní nouzi nutnou obranou, potom by byl takový závěr v rozporu s pojetím svobody jednotlivce a tím i v rozporu s Listinou.²⁴⁴ V minulosti někteří autoři zastávali opačný názor a uváděli, že proti jednání v krajní nouzi je přípustná obrana z toho důvodu, že čin spáchaný v nouzi je protiprávní.²⁴⁵ Některé názorové proudy připouštěli použití krajní nouze i proti jednání v krajní nouzi, avšak nepřipouštěli vůči takovému jednání nutnou obranu.²⁴⁶

Dle mého názoru je nejen vhodné, ale i nutné přistoupit na závěr o přípustnosti použití nutné obrany pro osobu, která je obětí krajní nouze. Výklad, který by znemožňoval oběti využít nutné obrany (či krajní nouze) pro svou vlastní záchranu, je v rozporu s mým přesvědčením, a především v rozporu s ústavním pořádkem, a proto je nutné obranu oběti hodnotit jako beztrestnou.

---

²⁴² ŘÍHA, Jiří. *Omluvná krajní nouze*. In: JELÍNEK, Jiří. *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*. Praha: Leges, 2019. Teoretik. ISBN 978-80-7502-354-4, str. 107-120.

²⁴³ PELC, Vladimír. *Krajní nouze v trestním právu*. Praha: Leges, 2021. ISBN 978-80-7502-530-2, str. 230-238.

²⁴⁴ MELZER, Filip. Soukromoprávní význam jednání v krajní nouzi. *Právní rozhledy 15-16/2014*, str. 549.

²⁴⁵ KALLAB, Jaroslav. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské*. Praha: Vysokoškolské rukověti, 1935, str. 84.

²⁴⁶ MILOTA, Albert. *Učebnice obojího práva trestního v ČSR*. Kroměříž: J. Gusek, 1926, str. 33.

V nastíněném případě nastala kolize zájmů na ochraně života. Řešení kolize zájmů nejvyšší hodnoty by představoval, po vzoru zahraničních právních kodexů²⁴⁷, institut tzv. omluvné krajní nouze, kterou trestní zákoník neupravuje.

Dle omluvné krajní nouze jedná bez viny osoba, která spáchá protiprávní čin, kterým způsobí následek stejně závažný jako ten, který hrozil. Omluvnou krajní nouzi upravují evropské trestní zákoníky, mezi které můžeme zařadit např. německé²⁴⁸, rakouské²⁴⁹, či španělské²⁵⁰ trestní právo a další. Tento institut, ačkoliv má v rámci každé zahraniční právní úpravy rozdílný dopad, představuje řešení pro situace, kdy nastává střet zájmů stejné hodnoty a subjekt odvrácením nebezpečí způsobí stejně, nebo ještě závažnější následek než ten, který hrozil.²⁵¹

Omluvná krajní nouze se odlišuje od trestním zákoníkem upravené ospravedlňující krajní nouze²⁵² jak v předpokladech použití, tak v jejích důsledcích. Případy, na které je možné vztáhnout omluvnou krajní nouzi, jsou uváděny na příkladu tzv. lodi Mignonette, kdy námořníci za účelem vlastního přežití usmrtili jiného námořníka, aby mohli sníst jeho maso,²⁵³ nebo na příkladu tzv. Karneadova prkna, kde spolu dva ztroskotavší námořníci bojují o plovoucí prkno, které může zachránit jen jednoho z nich. V případě, že si jeden z nich zachrání život, by situace z hlediska současného pojetí byla vyhodnocena jako trestný čin vraždy. Člověk se tak může ocitnout v bezvýchodné situaci, ve které musí během velmi krátkého časového úseku volit mezi ztrátou vlastního života a trestní odpovědností za vraždu.

Omluvná krajní nouze by dle mého názoru představovala ve světle výše nastíněných problémů uspokojivé řešení. Považovala bych v této souvislosti za vhodné, aby tento institut spočíval konkrétně ve vymezení výjimek z podmínky proporcionality, za kterých by trestní zákoník připouštěl následek stejně závažný, nebo ještě závažnější. Tyto výjimky mohou mít podobu vymezení skutkových okolností, kde lze zmínit především situaci, kdy osoba chrání sebe nebo osoby blízké, či vymezení konkrétních zájmů, jako jsou život či svoboda.

---

²⁴⁷ STOČESOVÁ, Simona. Krajní nouze v německém trestním právu. *Trestní právo 1/2017*.

²⁴⁸ Deutsches Strafgesetzbuch, § 35; KUČERA, Pavel. Nutná obrana – stručné srovnání tuzemské a vybraných zahraničních trestněprávních úprav. *Státní zastupitelství 3/2015*; STOČESOVÁ, Simona. Krajní nouze v německém trestním právu. *Trestní právo 1/2017*.

²⁴⁹ Österreichisches Strafgesetzbuch, § 10.

²⁵⁰ Ley orgánica 10/1995, Código Penal, čl. 20 bod 5.

²⁵¹ KUČERA, Pavel. Nutná obrana – stručné srovnání tuzemské a vybraných zahraničních trestněprávních úprav. *Státní zastupitelství 3/2015*.

²⁵² Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 28.

²⁵³ Příklad z Velké Británie: *Regina vs Dudley and Stephens*, sp. zn. 14 QBD 273 DC.

Ustanovení § 28 trestního zákoníku by tak mohlo být rozšířeno o jeden odstavce, který by navazoval na již existující dva odstavce, a to v tomto konkrétním znění: „*Kritérium dle odst. 2 tohoto ustanovení týkající se zákazu způsobit následek zřejmě stejně závažný než ten, který hrozil, se nepoužije, jestliže osoba odvrací nebezpečí hrozící jejím zájmům či zájmům osobě jí blízké.*“

Co se týká právní úpravy z hlediska trestněprávních následků při překročení mezi nutné obrany a krajní nouze, mám za to, že úprava *de lege lata* představuje poměrně kvalitní nastavení několika možností reakce na překročení mezi těchto okolností vylučujících protiprávnost.

Právní konstrukce polehčujících okolností při ukládání trestu dle § 46 písm. g trestního zákoníku, stejně tak jako institutu mimořádného snížení trestu odnětí svobody dle § 58 odst. 7 trestního zákoníku, umožňuje jejich využití na každý druh vybočení z mezi nutné obrany a krajní nouze a zároveň je v některých případech možná jejich současná aplikace.

Jako možný nedostatek se jeví býti jejich toliko fakultativní aplikace, která snižuje právní jistotu adresátů právních norem. Na tomto místě je však třeba zdůraznit, jak bylo uvedeno výše, že současná právní úprava dokáže poměrně uspokojivě reagovat na případy excesů a v každém tomto jednotlivém případě disponuje dostatečným množstvím nástrojů na to, aby užila mírnější postup či sankci vůči pachateli, který se excesu dopustil. Pokud by se však vzhledem k okolnostem tento mírnější přístup jevil býti nedůvodným, potom je správné, že soud institutů obligatorně využít nemusí. Tak tomu může být např. v situacích, kdy bránící se osoba pokračuje v obraně ze msty a zlosti, i když útok již skončil a v tomto důsledku dojde k usmrcení útočníka. Opakem je případ, kdy obránce objektivně nemá zájem ani úmysl nikomu ublížit, pouze chránit své vlastní zájmy, a z tohoto důvodu z nedbalosti překročí meze nutné obrany, jelikož se domnívá, že útok ještě neskončil, avšak objektivně již nehrozí a nepokračuje.

Obligatorní použití by mohlo vézt k mírnějšímu přístupu vůči pachatelům, kteří se excesu dopustili úmyslně ze zlosti či pomstychtivosti. Současná trestněprávní úprava dává soudu možnost v každém konkrétním případě uvážit, zda okolnosti případu odůvodňují privilegující postup vůči jeho pachateli, nebo nikoliv. Zakotvení obligatorního použití dle mého názoru není žádoucí. Proto shrnuji, že fakultativní užití těchto institutů, jež je ponecháno na úvaze soudu, je dle mě naprosto dostačující a odpovídá účelu, pro který jsou tyto instituty určeny.

Fakultativní aplikací se vyznačuje taktéž institut upuštění od potrestání dle § 46 trestního zákoníku. Myslím, že vymezení institutu upuštění od potrestání je ve vztahu k excesům přísné a neodpovídá současně nastaveným podmínkám právní úpravy okolností vylučujících protiprávnost.

Současná právní konstrukce institutu upuštění od potrestání nereflektuje specifika úpravy krajní nouze a nutné obrany především v tom, že požaduje po osobách v pozici obránce, aby svého obranného jednání posléze litovaly a projevovaly účinnou snahu po nápravě, což dle mého názoru nelze po osobách v těchto situacích spravedlivě požadovat. Toto osobně vnímám jako jeden z největších nedostatků současné právní úpravy vztahující se k tématu této práce a považovala bych za velmi vhodné zakotvit speciální právní úpravu upuštění od potrestání pro případy překročení mezí nutné obrany a krajní nouze např. ve znění: *„Jestliže pachatel spáchal trestný čin překročením některé z podmínek nutné obrany nebo krajní nouze stanovené tímto zákonem, lze od jeho potrestání upustit, jestliže lze vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a k dosavadnímu životu pachatele důvodně očekávat, že pouhé projednání věci postačí k jeho nápravě.“*

Dalším institutem, který umožňuje reagovat na překročení mezí nutné obrany a krajní nouze, jsou privilegované skutkové podstaty trestných činů a na rozdíl od ostatních výše specifikovaných instrumentů, se jedná o nástroj obligatorní.

Tyto skutkové podstaty, jak jsou blíže definovány v podkapitole č. 4.1.4., neslouží jako speciální nástroj pro případy, kdy bylo vybočeno z mezí podmínek nutné obrany a krajní nouze. Nicméně v tomto ohledu mám za to, že je třeba rozdílně vyhodnotit situace, kdy pachatel spáchá trestný čin zabití za standardních okolností a kdy tento spáchá pouze v důsledku jeho obranného jednání po předchozím útoku ze strany útočníka. Bylo by dle mého názoru vhodné uvažovat o zakotvení zvláštních privilegovaných skutkových podstat, které by bylo možné aplikovat výhradně na případy excesů. Postačila by tak jediná obecně aplikovatelná skutková podstata, která by byla použitelná na všechny trestné činy obsažené ve zvláštní části trestního zákoníku, až na výjimky, a kterou by bylo možné využít exkluzivně na případy překročení mezí.

V návaznosti na výše uvedené teze lze shrnout, že současná právní úprava je převážně vyhovující, poskytuje osobám na straně bránící se široké možnosti způsobů obranného jednání. Lze říci, že je pro adresáty právních norem ve své podstatě jednoduché a bez větších problémů

proveditelné dodržet všechny podmínky jak krajní nouze, tak i nutné obrany. Právní úprava je tedy ve své celistvosti nastavena tak, aby se osoby neobávaly použít nutnou obranu či krajní nouzi na obranu zájmů chráněným trestním zákonem. Pozitivně hodnotím také, že české trestní právo poskytuje soudům jako subjektům rozhodujícím o vině a trestu četné nástroje k tomu, aby mohly účinně a v dostatečné míře reflektovat společenskou závažnost činu a tedy vyhodnotit, zda je to které jednání hodné potrestání, popř. v jaké míře. Soudy nejsou sevřeny pomyslnými kleštěmi právní úpravy a při rozhodování o vině a trestu mají k dispozici poměrně širokou míru uvážení, což na jednu stranu nepřidává na právní jistotě, na druhou stranu však dokáže pružněji reagovat na různorodé společenské situace a konkrétní okolnosti každého případu. Zcela jistě je však možné v některých směrech vnímat v současné právní úpravě prostor pro zlepšení.

Závěr

Okolnosti vylučující protiprávnost, zejména nutnou obranu a krajní nouzi, vnímám jako stěžejní základy všech právních úprav, jako nepostradatelné instituty, díky nimž je každému z nás umožněno legálně zakročit na ochranu svých zájmů, zejména těch nejdůležitějších, tedy života a zdraví. I když mají dlouholetou tradici, v důsledku nepřetržitého vývoje a rozvoje společnosti představují téma hodné úvahy a zpracování. V celku obecná úprava okolností vyvolává stále nové otázky o subsidiaritě uplatňování trestního práva, na které v současnosti není k nalezení přijatelná a dostačující odpověď.

Instituty krajní nouze a nutné obrany lze nepochybně zařadit mezi nejdůležitější a nejužívanější okolnosti vylučující protiprávnost, a to i s ohledem na to, že se s nimi lze v praxi setkat nejčastěji. Z tohoto důvodu je klíčové, aby těmto okolnostem byla v právní úpravě věnována dostatečná pozornost spočívající v efektivním vymezení podmínek těchto institutů a zabezpečení jejich řádného fungování a reálné možnosti jejich použití v běžném životě.

Jak je uvedeno v úvodu této práce, cílem bylo pojednat o těchto zásadních trestněprávních institutech v jejich celistvosti poskytnutím uceleného výkladu o krajní nouzi a nutné obraně a o překročení jejich mezí. Dalším záměrem této práce bylo poskytnout výklad o trestněprávních důsledcích tohoto překročení a tato témata souhrnně analyzovat z hlediska současné právní úpravy, poukázat na mnou vnímané nedostatky a v neposlední řadě navrhnout řešení *de lege ferenda*. K tématu jsem se snažila přistupovat maximálně komplexně i z hlediska věnování pozornosti otázkám napříč odbornou veřejností sporným.

První kapitola je věnována v obecnosti okolnostem vylučujícím protiprávnost, druhá kapitola patřila institutu krajní nouze, kde jsou detailně popsány a analyzovány její podmínky a specifika jednotlivých druhů excesů. Třetí kapitola byla za tímto shodným účelem věnována nutné obraně. Čtvrtá kapitola předestřela trestněprávní nástroje, kterými lze reagovat na nastalou situaci překročení mezí nutné obrany či krajní nouze. V poslední kapitole jsou shrnuty mé dojmy z platné právní úpravy a předestřeny mé úvahy *de lege ferenda* se zaměřením se na nedostatky, kterým by měl být věnován prostor.

V důsledku provedené analýzy hodnotím v komplexnosti právní úpravu krajní nouze a nutné obrany jako zdařilou a vyhovující, a to právě proto, že je ve své podstatě velmi obecná a široká a umožňuje tak soudům její aplikaci bez větších obtíží na různorodé a právem nepředvídatelné případy.

Neméně důležité je, že díky obecnosti právní úpravy je soud schopen pružně reagovat a vzít v potaz každou jednotlivou okolnost konkrétního případu. Není svázán rigidní a kazuistickou právní úpravou a v tomto důsledku nedochází dle mého názoru k nespravedlnostem a k přílišným tvrdostem při aplikaci zákona. Trestní zákoník také nabízí řadu různých nástrojů, které lze využít při ukládání trestu a zohlednit tak nižší společenskou škodlivost trestného činu právě s ohledem na to, že k jeho spáchání došlo při podmínkách blízkým krajní nouzi či nutné obraně. Ke spáchání těchto trestných činů dochází v zásadě až v reakci na předchozí útok, který trestný čin může podmínit a taktéž za okolností, jakými jsou především strach, zmatek, úlek, charakterizující specifický psychický stav pachatele ve fázi útoku a obrany proti němu, což je nutné při ukládání trestu zohlednit v jeho druhu a výměře. V tomto světle je tedy nutné vymezit nástroje, kterými soud bude moci na takové situace účinně reagovat a tyto pachatele privilegovat. Ve vztahu k identifikovaným nedostatkům právní úpravy mám za to, že se týkají pouze dílčích aspektů a naléhavou potřebu změn současné právní úpravy zde neshledávám. Největší prostor pro zdokonalení a doplnění právní úpravy vnímám u institutu upuštění od potrestání, kde se nabízí zakotvit speciální právní úpravu pro případy excesů.

I přes nastíněné nedostatky současné právní úpravy lze shrnout, že trestní zákoník nabízí kvalitní vymezení podmínek krajní nouze a nutné obrany. Větší prostor ke zlepšení úpravy vnímám v rámci jednotlivých možných trestněprávních následků u vybočení z mezí krajní nouze a nutné obrany, kde spatřuji jisté mezery a potřebu některé z nástrojů adaptovat na nástroje speciální práve pro případy vybočení z mezí.

Seznam použitých zkratek

Listina – Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

trestní řád – Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

trestní zákoník – Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Ústava – Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Seznam použitých zdrojů

Monografie, komentářová literatura, odborné články

BURDA, Eduard. Systém okolností vylučujících protiprávnost' činu v slovenskom Trestnom zákone a jeho porovnanie s Českou republikou. *Trestněprávní revue* 2/2011, str. 39.

DOLENSKÝ, Adolf. Nová koncepce nutné obrany (§ 13 trestního zákona). *Bulletin advokacie*, 1/1994, str. 19.

DOLENSKÝ, Adolf. Střílet či nestřílet? *Právní praxe v podnikání* 2/1997.

FRYŠTÁK, Marek. *Trestní právo hmotné*. Ostrava: Key Publishing, 2015. ISBN 978-80-7418-221-1.

GAWRON, Tomáš. *Nutná obrana v právní praxi*. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2023. ISBN 978-80-87713-23-5.

GŘIVNA, Tomáš (ed.) *Pocta Pavlu Šámalovi k 65. narozeninám. Čtvrtstoletí hledání spravedlnosti na Nejvyšším soudě ČR*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, ISBN 978-80-7400-709-5.

HERCZEG, František. Zavinění a omyl v novém trestním kodexu. *Bulletin advokacie* 10/2009, str. 47.

HOŘÁK, Jaromír. Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. *Bulletin advokacie* 10/2009, str. 64.

CHMELÍK, Jan, František NOVOTNÝ a Simona STOČESOVÁ. *Trestní právo hmotné: obecná část*. Plzeň: Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), 2016. ISBN 978-80-7380-583-8.

JELÍNEK, Jiří. *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*. Praha: Leges, 2019. Teoretik. ISBN 978-80-7502-354-4.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576-0.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou: zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-637-8.

KALLAB, Jaroslav. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské*. Praha: Vysokoškolské rukověti, 1935.

KLAPAL, Vít. Negativní skutkový omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost. *Trestněprávní revue* 5/2012, str. 112.

KOUCKÝ, Roman. K problematice nutné obrany. *Právní fórum* 12/2006, str. 437.

KRATOCHVÍL, Vladimír a ŠTURMA, Pavel. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7179-082-2.

KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné*. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-042-3.

KRATOCHVÍL, Vladimír. Okolnosti vylučující protiprávnost v zákoně uvedené a zásada subsidiarity trestní represe. *Trestněprávní revue* 3/2016, str. 53.

KRUPKA, Vladimír. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: Armex Publishing, 2012.

KUBOVÁ, Olga. K některým otázkám krajní nouze. *Bulletin advokacie* 10/1998, str. 49.

KUČERA, Pavel. K některým aspektům nutné obrany ve smyslu § 29 trestního zákoníku. *Trestní právo* 4/2017.

KUČERA, Pavel. Nutná obrana – stručné srovnání tuzemské a vybraných zahraničních trestněprávních úprav. *Státní zastupitelství* 3/2015.

KUCHTA, Josef. Několik poznámek k postavení a formulaci okolností vylučujících protiprávnost v připravované rekodifikaci trestního zákona. *Trestněprávní revue* 2/2003, str. 47.

KUCHTA, Josef. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2198-5.

MELZER, Filip. Soukromoprávní význam jednání v krajní nouzi. *Právní rozhledy* 15-16/2014, str. 549.

- MILOTA, Albert. *Učebnice obojího práva trestního v ČSR*. Kroměříž: J. Gusek, 1926.
- MIŘIČKA, August. *Trestní právo hmotné*. Praha: Všehrd, 1934.
- NOVOTNÝ, František a KYBIC, Petr. Nutná obrana (několik poznámek). *Trestní právo 2/2015*.
- NOVOTNÝ, František. *Právo na sebeobranu*. Praha: LexisNexis, 2006. ISBN 80-86920-10-0.
- NOVOTNÝ, František. *Trestní právo hmotné*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-651-4.
- PELC, Vladimír. *Krajní nouze v trestním právu*. Praha: Leges, 2021. ISBN 978-80-7502-530-2.
- PROUZA, Daniel. *Trestní zákoník s judikaturou*. Praha: C.H. Beck, 2010. Beckova edice zákonů s judikaturou. ISBN 978-80-7400-187-1.
- PRUŠÁK, Josef. *Rakouské právo trestní*. Praha: Všehrd, 1912.
- PŮRY, František. Souhrn aktuální judikatury – V. Nutná obrana v trestním právu. *Trestněprávní revue 8/2007*, str. 230.
- SOLNAŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav a CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Základy trestní odpovědnosti: podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: Orac, 2003. ISBN 80-86199-74-6.
- SOLNAŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; VANDUCHOVÁ, Marie a ŠÁMAL, Pavel. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9.
- STOČESOVÁ, Simona. Krajní nouze v německém trestním právu. *Trestní právo 1/2017*.
- ŠÁMAL, Pavel; GŘIVNA, Tomáš; NOVOTNÝ, Oto; HERCZEG, Jiří; VANDUCHOVÁ, Marie et al., *Trestní právo hmotné*. 9. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8.
- ŠÁMAL, Pavel. K pojmu trestného činu a souvisejícím otázkám v novém trestním zákoníku. *Trestněprávní revue 5/2009*, str. 129.

ŠÁMAL, Pavel. K úvodním ustanovením připravované rekodifikace trestního zákona. *Trestněprávní revue* 12/2002, str. 349.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-893-1.

ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník: komentář*. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022.

VANTUCH, Pavel. *Trestní zákoník s komentářem, k 1.8. 2011: komentář k zákonu č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů*. Olomouc: ANAG, 2011. ISBN 978-80-7263-677-8.

VOKOUN, Rudolf. *Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze*. Acta Universitatis Carolinae-Iuridica, 1989, č. 3.

Seznam použitých právních předpisů

Deutsches Strafgesetzbuch (německý trestní zákoník)

Ley orgánica 10/1995, Código Penal (španělský trestní zákoník)

Österreichisches Strafgesetzbuch (rakouský trestní zákoník)

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Seznam judikatury

č. 6987/1942 rozh. tr.

č. 13/1952 Sb. rozh. tr.

č. 26/1967 Sb. rozh. tr.

č. 19/1968 Sb. rozh. tr.

č. 26/1972 Sb. rozh. tr.

č. 29/1955 Sb. rozh. tr.

č. 24/1956 Sb. rozh. tr.

č. 75/1956 Sb. rozh. tr.

č. 19/1958 Sb. rozh. tr.

č. II/1965 Sb. rozh. tr.

č. 26/1967 Sb. rozh. tr.

č. 25/1976 Sb. rozh. tr.

č. 18/1979 Sb. rozh. tr.

č. 9/1980 Sb. rozh. tr.

č. 10/1980 Sb. rozh. tr.

č. 41/1980 Sb. rozh. tr.

č. 19/1982 Sb. rozh. tr.

č. 20/1982 Sb. rozh. tr.

č. 17/1991 Sb. rozh. tr.

č. 36/1991 Sb. rozh. tr.

č. 25/1995 Sb. rozh. tr.

č. 47/1995 Sb. rozh. tr.

č. 47/1997 Sb. rozh. tr.
č. 14/1999 Sb. rozh. tr.
sp. zn. IV ÚS 433/02
sp. zn. 7 Tdo 356/2004
sp. zn. 5 Tdo 162/2007
sp. zn. 5 Tdo 1490/2007
č. 20/2008 Sb. rozh. tr.
sp. zn. III. ÚS 3395/10
sp. zn. 5 As 10/2011
sp. zn. 4 Tdo 600/2012
sp. zn. 4 Tdo 1425/2013

sp. zn. 11 Tdo 1392/2014
sp. zn. 3 Tdo 1048/2015
sp. zn. 4 Tdo 61/2016
sp. zn. 11 Tdo 1233/2016
sp. zn. 7 Tdo 1564/2016
č. 9/2017 Sb. rozh. tr.
č. 26/2017 Sb. rozh. tr.
sp. zn. 5 Tdo 1121/2019
č. 14/2020 Sb. rozh. tr.
sp. zn. 8 Tdo 188/2020

Seznam internetových zdrojů

Důvodová zpráva k poslanceckému návrhu na změnu zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, sněmovní tisk č. 591

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá vymezením dvou institutů týkajících se okolností vylučujících protiprávnost, a to konkrétně těmi nejpodstatnějšími, sice krajní nouzí a nutnou obranou, konkrétně jejich podmínkami a reakcí na překročení těchto zákonem definovaných podmínek.

Nutná obrana a krajní nouze jsou klíčovými nástroji, které umožňují každé osobě vystoupit na ochranu svých nebo cizích zájmů, které jsou v daný moment ohroženy, a to s vyloučením trestní odpovědnosti pachatele, jelikož není možné náležitou ochranu zájmům ze strany veřejné moci zajistit včas nebo vůbec. Jednání osob je v takových situacích nejen beztrestné, ale dokonce přímo žádoucí. Jedná se tedy o instituty, kterými je legálně zajištěna svépomoc, pokud je jisté, že by pomoc od orgánů veřejné moci přišla pozdě. Pro účinné a efektivní aplikování těchto institutů v praxi je nutné kvalitně vymezit podmínky jejich použití v zákoně a tyto podmínky je následně nutné v rámci jednání v nutné obraně nebo krajní nouzi dodržet.

Tato práce si klade za cíl podmínky krajní nouze a nutné obrany komplexně popsat, analyzovat a zaměřit se na potenciální mezery v účinné právní úpravě či sporné a kritizované otázky. V neposlední řadě je cílem práce vymezit vybočení z těchto mezí a zaměřit se na právní důsledky těchto excesů z pohledu trestního práva, tyto zhodnotit a poskytnout úvahy pro zlepšení.

Za těmito účely je práce systematicky členěna do pěti kapitol. V první kapitole je pozornost soustředěna na obecné vymezení zastřešujícího institutu okolností vylučujících protiprávnost a jeho postavení v současném systému trestního práva. Následující dvě kapitoly jsou zaměřeny na souhrnné pojednání o krajní nouzi a nutné obraně a jejich zařazení do systematiky okolností vylučujících protiprávnost. Tyto kapitoly jsou zaměřeny zejména na podrobný rozbor podmínek těchto institutů. Čtvrtá kapitola nabízí přehled následků překročení mezí a podmínek krajní nouze a nutné obrany, jejich právního zakotvení a podmínky jejich aplikace na konkrétní případy. Pátá kapitola je zaměřena na vnímané mezery a nejasnosti v zákonné právní úpravě týkající se jak vymezení podmínek, za kterých se tyto okolnosti vylučující protiprávnost mohou aplikovat, ale také trestněprávních následků jejich překročení.

Klíčová slova

Krajní nouze, nutná obrana, exces

Abstract

This master's thesis deals with the definition of two institutes concerning the circumstances excluding criminal liability, specifically the most essential ones, namely the necessity and self-defense, in particular their requirements and the impact of exceeding these statutory conditions.

Self-defense and necessity are key instruments that allow any person to act to protect his or her own or another's interests that are threatened at a given moment, to the exclusion of the criminal liability of the perpetrator, since it is not possible to ensure adequate protection of the interests by the public authorities in a timely manner or, at all. The action of persons in such situations is not only impunity but even directly desirable. These are therefore institutes which legally ensure self-help when it is certain that help from public authorities would be too late. In order to apply these institutes effectively and efficiently in practice, it is necessary to define the conditions of their use in law and these conditions must then be observed in the context of acting in self-defense or necessity.

This thesis aims to comprehensively describe the conditions of necessity and self-defense, analyze them, and focus on potential gaps in effective legislation or controversial and criticized issues. Finally, the thesis aims to define the excursions from these limits and to focus on the legal consequences of these excesses from a criminal law perspective, to evaluate these and to provide considerations for improvement.

For these purposes, the thesis is systematically divided into five chapters. In the first chapter, attention is focused on the general definition of the general institute of circumstances excluding criminal liability and its position in the current system of criminal law. The following two chapters focus on a comprehensive discussion of necessity and self-defense and their inclusion in the systematics of circumstances excluding criminal liability. These chapters focus on a detailed analysis of the conditions of these institutes. The fourth chapter offers an overview of the consequences of exceeding the limits and conditions of necessity and self-defense, their legal basis, and the conditions of their application to specific cases. The fifth chapter focuses on the perceived gaps and ambiguities in the statutory legal framework concerning both the definition of the conditions under which these circumstances excluding criminal liability may be applied, but also the criminal consequences of exceeding them.

Key words

Necessity, self-defense, excess